

บทที่ 2

ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งประกอบไปด้วยจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล ในอดีตเรียกว่า หัวเมืองมลายู หรือเป็นจังหวัดที่เรียกรวมกันว่า "สี่จังหวัดภาคใต้" ซึ่งต่อมาได้มีมติรัฐมนตรีเมื่อ 2 เมษายน พ.ศ.2516 เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า "จังหวัดชายแดนภาคใต้"

คนส่วนใหญ่ในประเทศมองว่าจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นดินแดนที่เต็มไปด้วยปัญหาความรุนแรงและความขัดแย้งมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่ปัญหากองโจรแบ่งแยกดินแดนในอดีตจนถึงปัจจุบันคือปัญหาเกี่ยวกับขบวนการก่อการร้ายทั้งในสวนภูมิภาคและระดับสากลทั้งหมดนี้ได้นำมาเชื่อมโยงกับภูมิภาคชายแดนภาคใต้เกือบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะความจริงจะเป็นเช่นไร ปรากฎการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องนี้ ได้บ่งชี้ว่าความซับซ้อนและความหลากหลายของปัญหานี้ควรจะได้นำมาพิจารณาทบทวนกันใหม่อย่างละเอียดรอบคอบ ในประเด็นที่เกี่ยวกับลักษณะพิเศษของพื้นที่นี้ ซึ่งอาจเป็นปัญหาพื้นฐานที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่มิติอื่นๆได้

ประเด็นปัญหาในพื้นที่ 4 จังหวัดภาคใต้

1. เอกลักษณะทางประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์คือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตที่นำมาสู่ปัจจุบันและการคาดเดาอนาคตได้นอกจากนี้ทางด้านมานุษยวิทยาประวัติศาสตร์ยังเป็นตัวชี้วัดถึงความเป็นมาของกลุ่มชนต่างๆว่าแต่ละกลุ่มชนนั้นมีความเป็นมาของตนอย่างไร

ในแง่ของประวัติศาสตร์กับกลุ่มชนนั้นถือได้ว่าชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ของตนเองค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ "อารยธรรมปัตตานี" ประชาชนส่วนมากอาจจะไม่ได้ถึงต้นตอที่มาของอารยธรรมวิวัฒนาการ หรือยุคสมัยใด ๆ ในลำดับของประวัติศาสตร์ แต่มีเรื่องราวหรือเหตุการณ์สถานที่และโบราณสถานและตัวบุคคลในประวัติศาสตร์ของปัตตานีมากมายที่อยู่ในความทรงจำของประชาชนที่แสดงออกมาในรูปของตำนาน คติชาวบ้าน นิยายปรัมปราหรือเรื่องเล่า¹

ประวัติศาสตร์ในแง่มุมมองของพวกเขา นั้นถือว่สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นแผ่นดินที่เขาเป็นเจ้าของมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ถึงแม้ชาติไทยจะมีอิทธิพลเหนือดินแดนนี้มาเป็นเวลานานแล้วก็ตามที่

¹ อารง สุทธศาสตร์. ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้ (กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2519). หน้า 107.

แต่พวกเขาไม่ได้เป็นผู้ที่อพยพมาจากที่ไหน แต่ได้อยู่อาศัยในแผ่นดินนี้มาตั้งแต่ก่อนที่ไทยจะแผ่ อิทธิพลลงไปในแหลมมลายูเสียด้วยซ้ำไป

งานวิจัยที่ยืนยันความเป็นรัฐดั้งเดิมของรัฐปัตตานีคืองานเรื่อง "ประวัติศาสตร์ปกปิดของ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐปัตตานี ในศรัวิชัย เก้าแก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์" เขียนโดย สุจิตต์ วงศ์เทศ (บรรณาธิการ)² โดยประวัติศาสตร์ของสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีรัฐ ปัตตานีเป็นศูนย์กลาง ยะลา-ปัตตานี คือ บริเวณที่มีหลักฐานประวัติศาสตร์โบราณคดีเก้าแก่ที่สุดแห่ง หนึ่งของคาบสมุทรแหลมทอง ทางภาคใต้ของประเทศไทยมีอายุหลายพันปีมาแล้ว

ความเก่าแก่ของบริเวณลุ่มน้ำปัตตานีเขตยะลา-ปัตตานี เทียบเท่าความเก่าแก่ของบริเวณลุ่ม น้ำแม่กลอง-ท่าจีน ทางภาคกลาง เขตนครปฐม-สุพรรณบุรี-กาญจนบุรี หลักฐานทางศิลปะ สถาปัตยกรรม ซึ่งนักโบราณคดีขุดพบที่ชุมชนโบราณยะรัง (ปัตตานี) ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบแผนจากอินเดีย- พุทธ จากชมพูทวีป(อินเดีย)อย่างเดียวกัน. และร่วมยุคร่วมสมัยกัน

สิ่งเหล่านี้เป็นพยานยืนยันว่าเขตลุ่มน้ำปัตตานีของยะลา-ปัตตานี-นราธิวาส เป็นบ้านเมืองมา ก่อนและเป็น"รัฐ"เอกเทศในเครือข่ายของ"ศรัวิชัย"ที่มีประวัติศาสตร์เก้าแก่กว่ารัฐสุโขทัย

จดหมายเหตุราชวงศ์เหลียง (พ.ศ.1045-1106) ถือเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญของจีนที่ได้มีการ กล่าวถึง อาณาจักรลังกาสุกะไว้ว่า

"ราชอาณาจักรลังกาสุกะ ตั้งอยู่ทางทะเลใต้มีอาณาบริเวณจากพรมแดนทิศตะวันออกถึง พรมแดนทิศตะวันตกใช้เวลาเดินเท้า 30 วัน และจากพรมแดนทิศใต้ถึงพรมแดนทิศเหนือใช้เวลาเดิน เท้า 20 วัน อยู่ห่างจากกวางเจา 24,000 ลี้ ภูมิประเทศและผลผลิตคล้ายๆกับประเทศพูนัน มีไม้จันทน์ การบูร ดินอุดมสมบูรณ์มาก ชาวเมืองไม่นิยมสวมเสื้อ ปล่อยผมยาวจนคลุมหลัง นุ่งโจงที่ทอดด้วย ฝ้ายที่เรียกว่ากันมัน พระราชาและข้าราชการชั้นสูง มีผ้าคลุมไหล่ที่เรียกว่า ยุนเยีย มีเข็มขัดและ ตุ่มหูทองคำ ส่วนผู้หญิงแต่งกายด้วยผ้าฝ้ายมีเครื่องเพชรพลอยประดับกาย ราชธานีของพวกเขา ล้อมรอบด้วยกำแพงมีประตูสองประตู สองหอคอย มีเจดีย์สูง เมื่อพระราชาเสด็จออกนอกพระราชวัง พระองค์จะทรงช้าง ติดตามด้วยขบวนแห่ที่มีกลองตีและธงทิว พระองค์ประทับอยู่ภายใต้กมลสีขาว ทหารที่คุ้มกันพระองค์แต่งตัวสวยงาม เมืองนี้สร้างมากกว่า 400 ปีมาแล้ว.....

เมื่อกษัตริย์เมืองนี้สิ้นชีวิต นายกรัฐมนตรีขึ้นครองราชย์แทนและสถาปนาตนเองขึ้นเป็น กษัตริย์ หลังจากนั้น 20 ปีกว่า พระองค์จึงสิ้นชีวิต โอรสของพระองค์มีนามว่า ภัคคะทัต ขึ้น

² สุจิตต์ วงศ์เทศ, "กรือเซะถูกสถาปนา ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง ใครสร้าง? สร้างเพื่อใคร? สร้างทำไม?", มติชนสุดสัปดาห์(7-13

ครองราชย์ต่อในยุคเทียนเซียน (พ.ศ.1085) กษัตริย์องค์นี้ได้ส่งราชทูตชื่อ อาซิเตะ (อาเซอตัว) ไปเข้าเฝ้าจักรพรรดิ (แห่งเมืองจีน)³”

นอกจากบันทึกของชาวจีนแล้ว ลังกาสุกะยังได้ปรากฏในบันทึกของชาวต่างชาติคือมารโคโปโล นักเดินเรือชาวอิตาลีซึ่งเดินทางกลับจากจีนไปอิตาลีผ่านอาณาจักรลังกาสุกะในพ.ศ.1883ได้บันทึกไว้ดังนี้

“อาณาจักรลังกาสุกะ เป็นรัฐอิสระปกครองตนเองโดยไม่ขึ้นกับเมืองใดในปลายพุทธศตวรรษที่ 19 มีการค้าขายกับจีนมาก มีการติดต่อสัมพันธ์กับนครศรีธรรมราชและเมืองอื่นๆที่นับถือพุทธศาสนาซึ่งอยู่ทางเหนือขึ้นไป ลังกาสุกะเป็นเมืองท่าทางเหนือเมืองแรกบนแหลมมลายูที่มีวัฒนธรรมต่างออกไป เนื่องจากหัวเมืองมลายูทางใต้ต่างล้วนได้รับอารยธรรมอิสลามจากพ่อค้าชาวอาหรับด้วยกันทั้งสิ้น(หมายความว่าลังกาสุกะยังไม่ได้เปลี่ยนมาเป็นรัฐอิสลาม) ในปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ชื่อของลังกาสุกะปรากฏขึ้นในบันทึกของชาวอาหรับในพ.ศ.2504 เป็นครั้งสุดท้าย”

จากบันทึกประวัติศาสตร์จะเห็นได้ว่า ปัตตานีเป็นเมืองท่าทางการค้าที่สำคัญ มีการค้าขายกับพ่อค้าชาติต่างๆหลายชนชาติ เมืองปัตตานีขณะนั้นมีขอบเขตครอบคลุมพื้นที่ของจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาสและบางส่วนของสงขลา บางสมัยยังมีดินแดนไปถึงกลันตันและตรังกานูอีกด้วย จอห์น นิวฮอฟฟ์ นักเขียนชาวฮอลันดาได้บันทึกถึงเมืองปัตตานี ไว้ดังนี้

“ปัตตานีในที่นี้เป็นชื่อของอาณาจักรซึ่งมีเขตแดนภาคใต้ติดต่อกับปาหัง ส่วนตอนเหนือติดต่อกับเขตแดนนครศรีธรรมราชในขณะนั้น เป็นอาณาจักรหนึ่งเดียวกับสยาม เมืองปัตตานีนั้นตั้งอยู่ที่เส้นรุ้งที่ 7 องศา 56 ฟิลิปดาซึ่งไม่ห่างไกลจากทะเล”

ความขัดแย้งในการอ้างอิงบันทึกทางประวัติศาสตร์ เพื่อนำเสนอความเกี่ยวข้องระหว่างปัตตานีกับราชอาณาจักรไทย ว่ามีความเกี่ยวข้องกันมานานนับแต่สมัยสุโขทัย โดยถือว่าเป็นเมืองขึ้นตั้งแต่สมัยสุโขทัยนั้น อ้างอิงจากหลักฐานที่ว่า เมื่อสุโขทัยได้นครศรีธรรมราชเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรปัตตานีอยู่ในฐานะ 12 เมืองนักษัตรของนครศรีธรรมราชซึ่งมีอำนาจการจัดการปกครอง

³ นันทิยา ทิมลศิริผล, “ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวจีนกับชุมชนชาวมุสลิมในจังหวัดปัตตานี: กรณีศึกษาสุสานลัมกอเหนือ พ.ศ. 2501-2533” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 38 .

⁴ ครองชัย หัตถา, ปัตตานี: การค้าและการเมืองการปกครองในอดีต, หน้า 38.

⁵ นันทิยา ทิมลศิริผล, “ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวจีนกับชุมชนชาวมุสลิมในจังหวัดปัตตานี: กรณีศึกษาสุสานลัมกอเหนือ พ.ศ. 2501-2533”, หน้า 38.

หัวเมืองบนคาบสมุทรมาลายูตั้งแต่ คอคอดกระไปจนถึงไทรบุรีในพ.ศ. 1743 ก็ต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของสุโขทัยด้วย⁶

จากข้อความในตำนานเมืองนครศรีธรรมราชว่า

“พระยาศรีธรรมมาโลกราช ให้สร้างเมืองขึ้น 12 นคร ปีชวดเมืองสายถือตราหนู 1 ฉลูเมืองตานีถือตราวัว 1 ขาลเมืองกะลันตันถือตราเสือ 1 เกาะเมืองปาหังถือตรากระต่าย 1 มะโรงเมืองไทรถือตรางูใหญ่ 1 มะเส็งเมืองพัทลุงถือตรางูเล็ก 1 มะเม็ยเมืองตรังถือตราม้า 1 มะนมเมืองชุมพรถือตราแพะ 1 วอกเมืองบันไทยสมอถือตราวานร 1 ระกาเมืองสะอูเลาถือตราไก่ 1 จอเมืองตะกั่วกลางถือตราสุนัข 1 กุนเมืองกระถือตราสุกร 1”⁷

นอกจากนั้นในตำนานเมืองปัตตานี ของพระยาศรีธรรมราชก็มีการกล่าวถึงคำบอกเล่าเกี่ยวกับการส่งต้นไม้ทองเงิน เครื่องราชบรรณาการต่อสมเด็จพระโพธิ์สัตย์ผู้ครองเมืองปะเสมชหรือเมืองทรายทอง กล่าวคือในตำนานอันนี้เล่าว่า รายามะระโฮวังชา หรือพระเจ้ามะโรงมหาวงศ์ผู้สร้างเมืองไทรบุรี ได้กำชับบุตรทั้งสามคนว่า

“เจ้าอยู่ภายหลังก็จงจัดส่งต้นไม้ทองเงิน เครื่องราชบรรณาการต่อกรุงไทยซึ่งชื่อว่าทรายทองนั้น ทุกๆปีต่อไปอย่าให้ขาดได้ ให้เหมือนกับเวลาที่บิดายังอยู่ได้กระทำนั้น เพื่อจะได้เป็นที่พึ่งของพวกเขาเจ้าต่อไป เพราะเจ้าเมืองทรายทองนั้นเป็นผู้มีบุญญาธิการมากกว่าเมืองอื่นๆ บิดาขอสั่งกำชับไว้ว่า ถึงพวกเจ้าทั้งสามคนจะมีกำลังและอำนาจขึ้นสักเพียงใดก็อย่าได้คิดกบฏทำการต่อสู้กับเจ้าเมืองทรายทองนั้นเป็นอันขาด เพราะเจ้าเมืองทรายทองได้มีความกรุณาติดต่อกับบิดามาตั้งแต่เริ่มสร้างเมืองกะตะห์ขึ้น อย่าได้คิดการกบฏต่อเมืองทรายทองถึงผู้ใดจะเป็นเจ้าเมืองขึ้นในเมืองนั้นก็ตามแม้ผู้ใดไม่เชื่อฟังด้วยคำห้ามปรามที่ได้สั่งกำชับไว้นี้ก็ขอให้ผู้นั้นถึงแก่ปะปา (ฉิบหาย) อย่าได้รู้จักตั้งตัวอีกต่อไป”

แม้ว่าจะมีหลักฐานปรากฏเช่นนี้แต่ก็ไม่สามารถที่จะหักล้างหลักฐานจำนวนมากที่ปรากฏจากบันทึกของชาวตะวันตกที่เข้ามาทำการค้าอยู่ในอยุธยาที่ชี้ชัดว่า ปัตตานีไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐสยามอย่างแท้จริง⁸

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

⁷ ชุนศิลปกรรมพิเศษ, “เรื่องนำรู้จากปัตตานี”, ใน ลุ่มน้ำตานี, หน้า 65.

⁸ นันทยา พิมพ์ฉิมพล, “ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชาวจีนกับชุมชนชาวมุสลิมในจังหวัดปัตตานี: กรณีศึกษาสุสานลิ้มกอเหนี่ยว พ.ศ. 2501-2533” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 55 .

เมืองปัตตานีมีการกล่าวถึงในแง่ของนามต่างๆกัน ตามแต่สำเนียงการออกเสียงของผู้เป็นเจ้าของผลงานนั้นๆ เช่น⁹

ชาวมลายูออกเสียงเป็น “ปัตตานี”

ชาวอาหรับออกเสียงเป็น “ฟาฏอนี” (Fathoni)

ชาวสยามออกเสียง “ปัตตานี” หรือ “ตานี”

ชาวอินเดียออกเสียง “Patanam” หรือ “Patane”

ส่วนบันทึกของชาวตะวันตกเขียนเป็น “Patani”

“Patania”, “Patana”, “Patanij”, “Patany”, “Pattania”, “Pathanani”, “Patane” และอื่นๆ

สำหรับผู้เป็นเจ้าของภาษาชาวมลายูท้องถิ่นปัตตานี จะออกเสียงเหมือนกันทุกคนว่า “ปัตตานิง”

แต่อย่างไรก็ตามถือว่า “ปัตตานี” เป็นนามเดิมของพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส อย่างแน่นอน เป็นพื้นที่ซึ่งตั้งอยู่บนคาบสมุทรมลายู (Malay Peninsular) และเป็นราชอาณาจักรที่มีความสำคัญมากที่สุดแห่งหนึ่งในอดีต

จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ที่ปรากฏในแผนที่ประเทศไทยปัจจุบันเป็นดินแดนซึ่งเก็บซ่อนเรื่องราวในอดีตไว้อย่างซับซ้อนมากมาย ดินแดนนี้เป็นส่วนที่แยกย่อยออกจากความเป็นนครรัฐมลายูอิสลาม ที่ชื่อว่า “นครรัฐปัตตานี” ในอดีต และถ้านับย้อนหลังต่อจากนั้นอีกระยะหนึ่งก็พบว่าปัตตานีเป็นดินแดนแห่งราชอาณาจักรฮินดู-พุทธ หรือฮินดู-ชวา ที่มีชื่อว่า “ราชอาณาจักรลังกาสุกะ”

ลังกาสุกะ เป็นชื่อเมือง(อิ) ลังคาโคกะ ซึ่งเป็นคำสันสกฤตคือ ลังคะ กับ อโคกะ แปลว่า “เมืองสหพันธรัฐแห่งอโคก” ปรากฏตามชื่อเอกสารจีนว่า หลิงหยาชูว ในพุทธศตวรรษที่ 11 และต่อมาเรียกผิดเพี้ยนไป ในเอกสารอาหรับและมลายูในพุทธศตวรรษที่ 20-22 ว่า ลังคะคุกะ และลังคะสุกะ แล้วมาเพี้ยนเป็นเสียงในภาษาไทยโดยนักวิชาการไทยนำมาใช้ว่า *ลังกาสุกะ*

ลังกาสุกะเคยเป็นเมืองอิสระทางภาคใต้ที่มีเอกราชในการปกครองมีฐานะเป็นประเทศและเป็นที่ยอมรับในประชาคมโลก เพราะปรากฏชื่ออยู่ในแผนที่โลกมีความสัมพันธ์กับอีกสองรัฐ ได้แก่ ลิคอร์หรือละคร (นครศรีธรรมราช) และสิงขระ (สงขลา)

การแสดงฐานที่ตั้งของอาณาจักรจากบันทึกต่างๆและแผนที่โบราณมีความสอดคล้องกับการขุดพบโบราณสถานบริเวณอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ปรากฏร่องรอย คูน้ำ คันดิน ฐานของสถาปัตยกรรมเจดีย์มีลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็กและใหญ่ทับซ้อนกัน อันเป็นหลักฐานที่แสดงถึงที่ตั้งของ

⁹ รัตติยา สาและ, “ปัตตานี ดารุสสะลาม (มลายู-อิสลาม ปัตตานี)สู่ความเป็นจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส”ใน *รัฐปัตตานีในศรัทธา* เก็บถาวรที่ www.royal.gov.th ใน *ประวัติศาสตร์* (กรุงเทพฯ: พิมพ์ครั้งที่ 2547), หน้า 236-239.

ชุมชนสมัยโบราณ นอกจากนี้ยังพบศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาและศาสนา พราหมณ์ เช่น สถูปจำลองทรงกลม พระพุทธรูปหินและสำริด ธรรมจักร ศิวลึงค์ ทำให้เกิดการสันนิษฐานว่า บริเวณแห่งนี้ น่าจะเป็นเมืองที่รุ่งเรืองทางพุทธศาสนาแห่งหนึ่งในคาบสมุทรมลายู¹⁰

อย่างไรก็ตาม ลังกาสูกะ ในสมัยที่มีวัฒนธรรมอินเดีย-พุทธ ตั้งขึ้นตั้งแต่เมื่อใดนั้นไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน แต่เท่าที่ปรากฏในบันทึกของนักเดินทางชาวจีนที่มีความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในสมัยหนึ่ง ทราบว่าเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 2 นั้นมีเมือง *หลังหยาวู* หรือเมือง *ลังกาสุกะ* อยู่แล้ว

จากหลักฐานดังกล่าวนี้ชี้ชวนให้นักประวัติศาสตร์ยุโรปหลายท่านเชื่อว่า ลังกาสูกะตั้งอยู่ในบริเวณฝั่งทะเลตะวันออกของคาบสมุทรมลายูคือระหว่างสงขลากับกลันตัน และมีเมืองหลวงตั้งอยู่ในบริเวณอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานีปัจจุบัน

เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 13 ชื่อ "ปัตตานี" ได้ปรากฏแทนชื่อ "ลังกาสุกะ" โดยไม่มีใครยืนยันได้ว่าปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นได้อย่างไร

นักประวัติศาสตร์บางท่าน เช่น Teeuw and Wyatt ได้สันนิษฐานประมาณตัวเลขคร่าวๆ ว่ารัฐปัตตานีน่าจะเกิดขึ้นในช่วงระหว่างกลาง พุทธศตวรรษที่ 19 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นเวลาที่รัฐบาลไทยกำลังแผ่ขยายอาณาจักรลงมาทางใต้

สงครามกับสยามเริ่มขึ้นเมื่อเข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์เพียงไม่กี่ปี การสูญเสียอำนาจของปัตตานี สร้างความบอบช้ำและหวาดวิตก มีการต่อต้านอำนาจของกองทัพสยามในหมู่ประชาชนปัตตานีเป็นอย่างมาก พระราชวังและเมืองถูกเผาทำลายพลเมืองชาย หญิง และเด็กๆ ถูกกวาดต้อนไปเป็นเชลย ประชาชนหลายคนของปัตตานีต้องอพยพหนีภัยสงครามบางส่วนได้หลบหนีไปอาศัยบารมีของเจ้าเมืองมลายูอื่นๆ นับเป็นอันสิ้นสุดของมหานครอันรุ่งโรจน์ทางการค้า การศาสนา การปกครอง และศิลปวิทยาการ ที่มีชื่อไปอีกยุคหนึ่ง

เมื่อปัตตานีพ่ายแพ้สงครามต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของสยาม ในเวลานี้เองผู้นำของปัตตานีพยายามต่อต้านอำนาจของสยามอีกหลายครั้ง ในที่สุดต้องมีการปรับปรุงระบบการปกครอง โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้มีพระบรมราชโองบายโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งเมืองปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมืองดังนี้

1. เมืองปัตตานี
2. เมืองยะลา

¹⁰ ชุตินธรา วัฒนกุล. "กวีหรือเร: ความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ ปริมาณนิยายและพิธีกรรม" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 12.

3. เมืองยะหริ่ง
4. เมืองระแงะ
5. เมืองราห์มัน
6. เมืองสายบุรี
7. เมืองหนองจิก

แต่ละเมืองดังกล่าวมีฐานะเป็นเมืองระดับสามซึ่งต้องขึ้นกับเมืองสงขลา ในสมัยนี้ฝ่ายสยามได้เริ่มย้ายชาวไทยพุทธเข้าไปอยู่ใน 7 เมืองเหล่านี้เพื่อสร้างความสมดุลแห่งอำนาจและป้องกันการคุกคามจากชาวพื้นเมืองที่ไม่พอใจรัฐบาล ในช่วงนี้ความขัดแย้งระหว่างประชาชน 7 หัวเมืองกับรัฐบาลสยามนั้นเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ในสมัยต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนระบบการปกครองสู่ระบบมณฑลเทศาภิบาลหรือเรียกว่า “มณฑลปัตตานี” เมื่อรัชกาลที่ 6 ได้จัดแบ่งอาณาเขตการปกครองโดยปรับ 7 หัวเมืองให้เหลือ 4 เมือง ในปีพ.ศ.2499 ได้แก่

1. เมืองปัตตานี ประกอบด้วย หนองจิก และยะหริ่งเดิม
2. เมืองยะลา ประกอบด้วย ยะลาและรามัน
3. เมืองสายบุรี
4. เมืองระแงะ

เมืองทั้งสี่นี้จัดอยู่ในมณฑลที่หนึ่ง ต่อจากนั้นได้มีการย้ายที่ว่าการเมืองระแงะไปอยู่ที่อำเภอบางนรา และตั้งระแงะเป็นอำเภอเมืองระแงะ จึงได้ชื่อว่าเมืองบางนรา ต่อมาในปี พ.ศ. 2458 ได้มีการเปลี่ยนชื่อเมืองบางนราอีกครั้งหนึ่ง เป็นจังหวัดนราธิวาส ส่วนอำเภอสายบุรียุบเป็นอำเภอตะลุบัน ขึ้นกับจังหวัดปัตตานี เมื่อปี พ.ศ.2475

หนึ่งปีถัดมา มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยามพุทธศักราช 2476 จึงมีการจัดระเบียบราชการบริหารออกเป็นราชการบริหารส่วนกลาง ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น และตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่มีราชการบริหารส่วนภูมิภาคเป็นมณฑล ดังนั้นจึงถือว่ายุบมณฑลทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่ ปี 2476 เป็นต้นไป

การล่มสลายของ “ปัตตานี” ไม่ใช่เพราะบรรพบุรุษของปัตตานีขาดความรับผิดชอบหรือขาดกลัว แต่เป็นเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ด้อยกลยุทธ์ ประมาท และไว้ใจบุคคลภายนอกที่สำคัญคือเกิดความแตกแยกภายในกลุ่มผู้ปกครองที่พยายามชิงดีชิงเด่นเพื่อแย่งอำนาจความเป็นใหญ่ในแผ่นดิน

สุดท้าย" ราชอาณาจักรปรตานิมาลาญ-อิสลาม" ต้องสิ้นอำนาจลงด้วยสงครามและกลยุทธ์ทางการเมืองและสิ้นชื่อจากแผนที่โลก¹¹

- การศึกษาปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาปัญหาให้รอบด้าน เพื่อนำมาสู่การแก้ไขปัญหาที่ครอบคลุมทุกด้าน ซึ่งพบว่าหนึ่งในปัญหาของจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นเกิดจากปัญหาในแง่ประวัติศาสตร์นั่นเอง

ปัญหาที่ว่านั้นคือความพยายามที่จะนำเสนอประวัติในแง่มุมอื่น ที่แตกต่างไปจากความรู้ของคนท้องถิ่น ซึ่งมั่นใจในความถูกต้องของประวัติศาสตร์ตนเองอันนำสู่ความไม่พอใจที่ก่อตัวอยู่ลึกๆ เมื่อเกาะตัวกับปัญหาอื่นๆ ที่เข้ามารุมเร้าแล้วทำให้ปัญหาทั้งหมดปะทุขึ้นมากลายเป็นสภาวะการณ์แห่งความรุนแรงขึ้น

การเข้ามาจัดการในแง่ของประวัติศาสตร์ของรัฐรวมทั้งประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เกิดขึ้น เช่นกรณีมัสยิดกรือเซะและศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สำคัญที่กระทบต่อความรู้สึกของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างยิ่ง ตามประวัติศาสตร์ที่ปรากฏของชาติไทยนั้นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มัสยิดกรือเซะสร้างไม่เสร็จเนื่องด้วยอิทธิฤทธิ์ของคำสาปของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวที่สาปไว้ก่อนตายว่าให้มัสยิดหลังนี้สร้างไม่เสร็จ

จากหนังสือประชุมพงศาวดาร(ภาคที่ 3) ดังนี้¹²

"หลิมโต๊ะเคียมนายช่างหล่อปืนนี้มาอยู่ในเมืองปัตตานีหลายปี น้องสาวลิ้มโต๊ะเคียมชื่อเกี้ยวตามมาจากเมืองจีน มาปะหลิมโต๊ะเคียมให้ละเสียจากเทศมลายูกลับไปเมืองจีน หลิมโต๊ะเคียมไม่ยอมไป เกี้ยวเป็นน้องสาวแต่เฝ้าอ่อนนวนหลิมโต๊ะเคียมมานานประมาณหลายปี หลิมโต๊ะเคียมก็ไม่ยอมไปแข่งอยู่ เกี้ยวซึ่งเป็นน้องสาวมีความเสียใจหลิมโต๊ะเคียมผู้พี่ชายผูกคอตาย"

นอกจากนี้มีการเสริมต่อว่าก่อนที่เกี้ยวหรือลิ้มกอเหนี่ยวจะตายนั้นได้สาปก่อนตายว่าให้พี่ชายสร้างมัสยิดกรือเซะไม่สำเร็จ และมีต่อไปอีกว่ามัสยิดแห่งนี้สร้างไม่เสร็จเนื่องจากถูกฟ้าผ่าเสียหายถึงสามครั้ง ซึ่งทั้งหมดนั้นเป็นไปตามคำอธิษฐานของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวนั่นเอง

¹¹ เดียงเดียวกัน, หน้า 247-255.

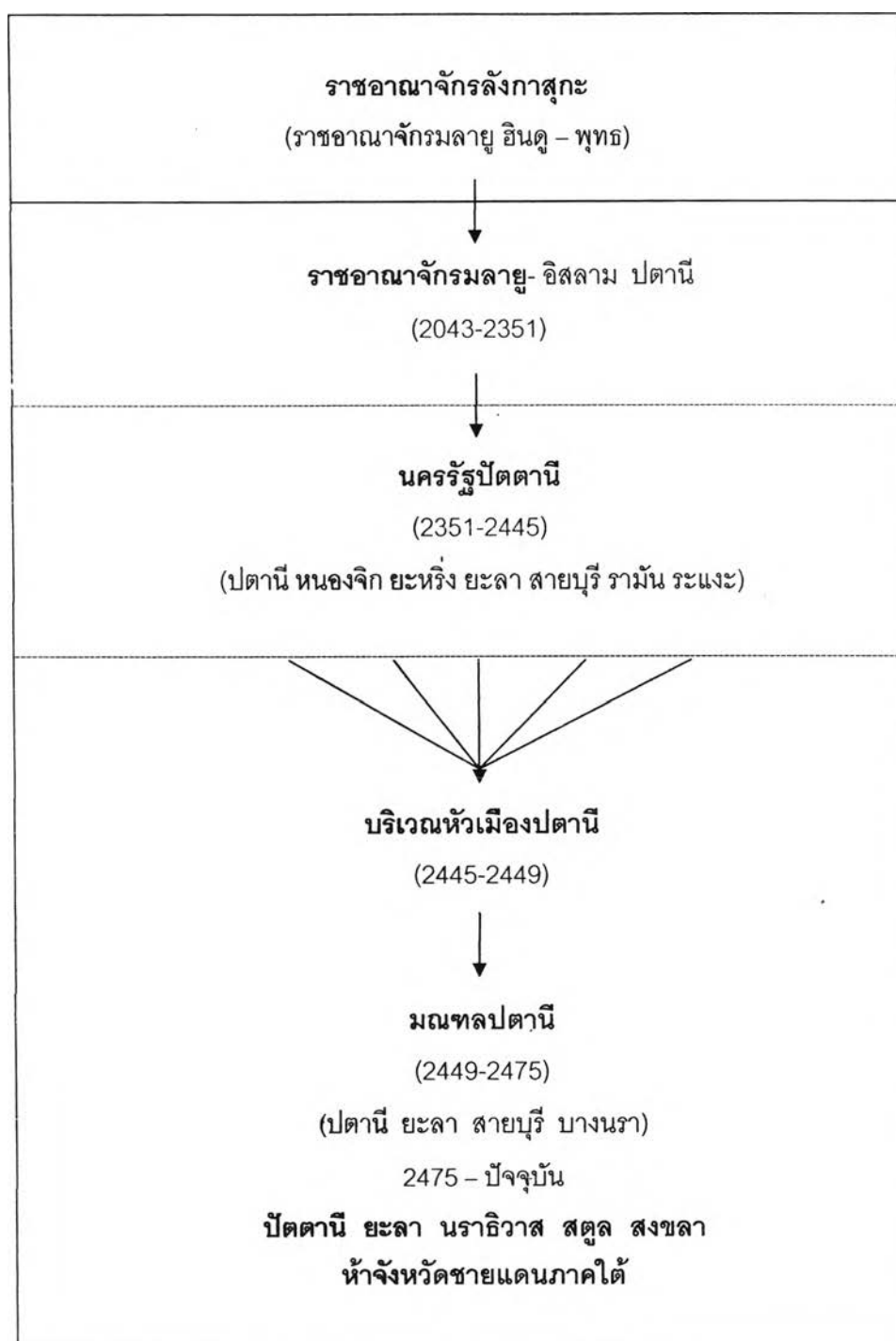
¹² สุจิตต์ วงศ์เทศ, "กรือเซะถูกสาป ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง ใครสร้าง? สร้างเพื่อใคร? สร้างทำไม?", มติชนสดส์ปาดาน(7-13

หากแต่การรับรู้ของชาวไทยมลายูนับกลับกลายเป็นอีกเรื่องราวที่มีได้เกิดจากอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์หรือแรงแห่งคำสาปแต่อย่างใด สาเหตุสำคัญที่มีสยิดหลังนี้สร้างไม่เสร็จเนื่องจากภาวะแห่งศึกสงคราม มัสยิดกรือเซะถูกเผาถึงสองครั้ง¹³ และมีการเผามัสยิดอีกหลายแห่ง

ประวัติศาสตร์หรืออาจเรียกว่าเป็นตำนานระหว่างเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวกับมัสยิดกรือเซะเป็นเรื่องราวที่ได้ถูกนำมาผลิตซ้ำๆ เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาคใต้ ของภาครัฐและนับว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากเพราะไม่เพียงแต่นักท่องเที่ยวในประเทศเท่านั้นที่เดินทางไปกราบไหว้เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว แต่ยังมีนักท่องเที่ยวจากประเทศต่างๆ เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมและสักการบูชาเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จนสร้างรายได้เป็นจำนวนมากสากลแก่ประเทศ แต่ความรู้สึกของคนมุสลิมกลับไม่ได้ภาคภูมิใจไปกับประวัติศาสตร์หรือตำนานเหล่านั้น หน้าซ้ำยังกลายเป็นความไม่พอใจที่มีอยู่ลึกๆ จากความรู้สึกที่ถูกกดทับให้ต่ำลงด้วยประวัติศาสตร์ท่ามกลางวัฒนธรรมอันหลากหลาย การยกเอากลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งให้เหนือกว่าอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง การปฏิบัติของภาครัฐที่ไม่เท่าเทียมกันก็อาจเกิดผลกระทบทางความรู้สึกที่เกิดกับรัฐบาลในแง่ของความจริงใจ ความไม่เข้าใจในประวัติศาสตร์ซึ่งบอกความเป็นมาอย่างเป็นหลักฐานก็เป็นปัญหาที่รุ่มร่าและนำมาสู่ความขัดแย้งที่นับวันจะบานปลายขยายวงกว้างออกไปทุกที

ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ไม่ใช่ประเด็นสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหา หากแต่การปกปิดความจริงเพราะความต้องการสร้างอุดมการณ์ความเป็นหนึ่งเดียวโดยให้ประชาชนทุกชาติพันธุ์หลอมรวมกันเป็นคนไทยซึ่งเป็นแนวคิดในการสร้างชาติไทยหรือแนวคิดชาตินิยม(Nationalization) อาจนำมาสู่ปัญหา เพราะแนวคิดเหล่านี้ไม่ได้ทำให้กลุ่มคนชาติพันธุ์อื่นๆ ซึ่งมีประวัติศาสตร์ของตนได้มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างชาติไทยอย่างแท้จริง

¹³ รัตติยา สาและ, "ปัตตานี ดารุสละลาม (มลายู-อิสลาม ปตานี)สู่ความเป็น"จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส"ในรัฐปัตตานี ใน"ศรีวิชัย" เก้าแก้วว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์ (กรุงเทพฯ:พิมพ์นครพริ้นติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด,2547),หน้า 244.

แผนภูมิแสดงตำแหน่งที่ทางการเมืองการปกครอง“ปัตตานี”ตั้งแต่เป็นราชอาณาจักรปัตตานี
ที่มา: หนังสือปัตตานีใน“ศตวรรษที่ยี่สิบ” กำเนิดกว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์(กรุงเทพฯ:พิมพ์นครพริ้นติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด,2547),
หน้า 244.

2. ศาสนาและวัฒนธรรม

จังหวัดภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีประชาชนนับถือศาสนาอิสลามมากที่สุด โดยประกอบไปด้วยกลุ่มชนที่มีเชื้อสายมลายู จีน ไทย ฯลฯ ในส่วนของศาสนาอิสลามนั้นมีความเห็นขัดแย้งกันว่าศาสนาอิสลามได้แพร่เข้ามาตั้งแต่เมื่อใด แต่จากหลักฐานที่ปรากฏนั้นพบว่าดินแดนแห่งนี้มีความเป็นมาที่ยาวนาน โดยเริ่มต้นวัฒนธรรมแบบมลายู ฮินดู-พุทธ และได้กลายสภาพเป็นวัฒนธรรมมลายูแบบอิสลามอันเนื่องมาจากปัจจัยหลายประการ เช่น การเข้ามาทำการค้าของพ่อค้าชาวอาหรับ การเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามของบรรดาเจ้าเมืองทำให้ศาสนาอิสลามเริ่มแผ่ขยายไปทั่วดินแดนมลายูแห่งนี้

วัฒนธรรมมลายูดั้งเดิม เป็นตะกอนสะสมมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์นับตั้งแต่การนับถือลัทธิภูติผี พราหมณ์ ฮินดูไศวนิกาย และพุทธมหายานนั้นยังคงทิ้งร่องรอยไว้ในวิถีชีวิตของสังคมมลายูมุสลิมไทยสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นี้อยู่ทั้งที่วิถีปฏิบัติบางอย่างนั้นขัดกับหลักการศาสนาอิสลาม ซึ่งปัจจุบันนี้ผู้รู้ศาสนาอิสลามได้พยายามลดทอนสิ่งเหล่านี้ออกจากวิถีชีวิตเพื่อให้มุสลิมอยู่อย่างมุสลิมที่ถูกต้องมากขึ้น¹⁴

เมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรมในความหมายโดยทั่วไปอาจหมายถึง ระบบในสังคมมนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้น มิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติตามสัญชาตญาณ หรือวัฒนธรรม คือระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นเมื่อสร้างขึ้นมาแล้ว จึงสอนให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้หรือนำไปปฏิบัติ¹⁵ หรือวัฒนธรรมหมายถึง แนวทางการดำรงชีวิตของสังคมหรือของกลุ่มแต่ละกลุ่มที่สืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งอย่างไม่ขาดสาย วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แต่ละสังคมถือว่าเป็นสิ่งที่ตั้งงามเป็นแบบฉบับของชีวิตซึ่งคนส่วนมากหวงแหนและปกป้องรักษา ส่วน"วัฒนธรรมอิสลาม"นั้น หมายถึง สภาพอันเป็นความเจริญงอกงาม ซึ่งเกิดจากการนอบน้อมยอมตนต่ออัลลอฮ์อย่างสิ้นเชิง เพื่อความสันติสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้าหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า วัฒนธรรมอิสลาม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต หรือรูปแบบของพฤติกรรมตลอดจนสิ่งสร้างสรรค์ต่างๆที่นำมาจากหรืออยู่ในขอบข่ายของคัมภีร์อัลกุรอานและ

¹⁴ รัตติยา สาและ .การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัด ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส(กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,2544),หน้า 65.

¹⁵ อมรา พงศาพิชญ์, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม: กระบวนการต้นและบทบาทในประชาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545)หน้า1.

สุนนะห์¹⁶ของท่านศาสดามูฮัมมัด¹⁷

อารง สุทธาศาสน์¹⁸ ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมอิสลามไว้ว่า เป็น "ศาสนาวัฒนธรรม" ซึ่งหมายถึง แนวความเชื่อและการปฏิบัติที่มีมาจากทั้งสองแหล่ง คือ จากบทบัญญัติคำสอนทางศาสนาและจากจรรีตประเพณีการปฏิบัติตั้งแต่ดั้งเดิม และได้แบ่งศาสนาวัฒนธรรมออกเป็นประเด็น ดังนี้

1. ศาสนาวัฒนธรรมคือชีวิตของสังคม ศาสนามีความสำคัญ สังคมจึงมีความสำนึกร่วมกันตามธรรมชาติว่าจะต้องปกป้องรักษาศาสนาให้คงอยู่ต่อไป ดังนั้นความพยายามของรัฐที่จะเปลี่ยนแปลงส่วนใดส่วนหนึ่ง สังคมมักจะต่อต้าน กรณีเช่นนี้มุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้อาจตระหนักในแง่ของการสืบทอดทางวัฒนธรรมที่เกรงว่าจะถูกตัดทอนจนกลืนกลายหายไปจากสังคมของเขา จึงมีความพยายามที่จะต่อสู้เพื่อรักษาวัฒนธรรมของตนเอาไว้อย่างเหนียวแน่น

2. ศาสนาและวัฒนธรรมต้องมีการสืบทอดในสังคม ทุกสังคมจะต้องมีสถาบันใดสถาบันหนึ่งเสมอที่คอยทำหน้าที่สืบทอดทางวัฒนธรรม เพื่อให้สืบทอดไปยังคนรุ่นต่อไป สำหรับศาสนาอิสลามถือว่าเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องเผยแพร่ศาสนาและวัฒนธรรม

3. ศาสนาวัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ วัฒนธรรมทุกวัฒนธรรมจะไม่อยู่คงที่ในส่วนของศาสนาอิสลามนั้นวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้จะต้องมีความคงที่อยู่ตลอดเวลา และส่วนที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและสถานที่ ในกรณีนี้ส่วนที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ คือวัฒนธรรมอิสลามที่มาจากบทบัญญัติทางศาสนาและแนวทางปฏิบัติของท่านศาสดามูฮัมมัดนั่นเอง

อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมบางส่วนเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ วัฒนธรรมทุกวัฒนธรรมจะไม่อยู่คงที่แต่การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงโดยขบวนการของมันเองด้วยความสมยอมและพอใจของคนส่วนใหญ่ วัฒนธรรมจะเลือกเฟ้นเนื้อหา จังหวะ เวลา และวิธีการว่าจะเปลี่ยนแปลงอะไร เมื่อไร อย่างไร ซึ่งขบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนี้ทางมานุษยวิทยา เรียกว่า "การเลือกเฟ้นทางวัฒนธรรม" (Cultural Selectivity) ส่วนจะเลือกเฟ้นอะไร อย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์และเวลา

¹⁶ สุนนะห์ หมายถึง แบบอย่างการปฏิบัติ คำสอนของนบีมูฮัมมัดและสิ่งที่ท่านยอมรับ

¹⁷ อลิสา หนะสาเมาะ, "ความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยมุสลิมในชุมชนเรือเสาะ"(วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 30.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

เมื่อเราหันมาพิจารณาวัฒนธรรมอิสลามแล้วจะเห็นได้ว่า ได้เปิดช่องให้มีการเปลี่ยนแปลงได้เสมอ เพราะเนื้อหาของวัฒนธรรมอิสลามนั้นแบ่งได้ออกเป็น 2 พวกคือ พวกที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ จะต้องมีความคงที่อยู่ตลอดเวลา และพวกที่เปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและสถานที่ พวกที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้นี้ส่วนมากจะมีการระบุแน่นอนตายตัวจากหลักคำสอนในศาสนาอิสลามว่าจะปฏิบัติเมื่อไหร่ อย่างไร และภายใต้เงื่อนไขอะไร เช่น การละหมาด เป็นต้น หรืออาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมในส่วนนี้กับศาสนาในทัศนะของอิสลามนั้นก็คือเรื่องเดียวกัน แยกกันไม่ออก เพราะส่วนหนึ่งของศาสนาอิสลามก็คือการดำรงชีวิตที่สังคมมุสลิมถือว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นโดยหลักการแล้วการเปลี่ยนเนื้อหาของวัฒนธรรมที่มาจากหลักคำสอนที่มุสลิมยึดถือปฏิบัติก็เท่ากับเปลี่ยนเนื้อหาของศาสนาอิสลามนั่นเอง

ส่วนวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงได้นั้นจะระบุไว้กว้างๆที่สุดหรือไม่ระบุเลย การปฏิบัติตามนั้นให้อยู่ในวิภาษนญานของมุสลิมทุกคนว่าสิ่งไหนควรสิ่งไหนไม่ควร เช่น การเลือกอาชีพ การศึกษา เป็นต้น¹⁹

ประเด็นสำคัญที่ควรนำมาพิจารณาอยู่ที่ลักษณะเด่นของศาสนาอิสลามและวัฒนธรรม ซึ่งมีความแตกต่างจากศาสนาอื่นๆ และจากคนส่วนใหญ่ในประเทศ โดยเบื้องต้นนั้นอาจกล่าวได้ว่า ศาสนาอิสลามมีลักษณะที่แตกต่างไปจากศาสนาอื่นๆ คือ เป็นศาสนาที่มีหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับทุกแง่มุมของชีวิต เช่น บทกำหนดเกี่ยวกับ กฎหมาย การเมืองการปกครอง การใช้ชีวิตประจำวันในทุกๆด้าน การศึกษา ฯลฯ ศาสนาและวัฒนธรรมในอิสลามนั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างชัดเจน เพราะส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมมาจากหลักการศาสนาอิสลาม ด้วยเหตุนี้เมื่อพิจารณาปัญหาในแง่ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ก็ต้องยกเอาประเด็นศาสนาเข้ามาพิจารณาด้วย แม้ว่าในความเป็นจริงศาสนาไม่ได้เป็นประเด็นที่ก่อให้เกิดความแตกแยก แต่ศาสนาได้ถูกนำมาเกี่ยวข้องกับดวลกลุ่มคนที่ขาดความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมที่หลากหลาย

อุทัย อุดุลยเกษม ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้ไว้อย่างน่าสนใจว่า การกระทำใดๆก็ตามที่ทำให้พวกเขาไม่สามารถปฏิบัติตามแนวทางที่ยึดถือนี้ได้ ก็อาจเกิดปฏิกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเขาจะต้องหาทางในการที่จะทำให้เงื่อนไขทางสังคมของเขาดำรงอยู่เปิดโอกาสให้เขาได้ใช้ชีวิตในแนวทางที่เป็นมุสลิม ซึ่งมีทางเลือกอยู่สองทางคือ

1. การเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่หรือที่มุสลิมเรียกว่า การฮิจญเราะห์ เหมือนที่สมัยท่านศาสดามุฮัมมัดเคยทำมาก่อน ทางเลือกในทางนี้ค่อนข้างเป็นอหิงสาธรรม

¹⁹ อารง สุทธาศาสน์. ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้ (กรุงเทพฯ:กรุงสยามการพิมพ์, 2519) .หน้า137-140.

2. ทำตามแนวทางของมุสลิมคือถ้าถูกขัดขวางกีดกันและไม่มีทางเลือกคือทำสงคราม แต่เป็นสงครามในลักษณะการป้องกันตัว มิใช่การรุกราน หรือหมายถึงการต่อสู้ด้วยวิถีทางที่ถูกต้องตามที่หลักการศาสนาอนุมัติให้กระทำได้นั้น ซึ่งนี่จะเป็นอีกคำตอบหนึ่งว่า ทำไมมุสลิมจึงพยายามที่จะต่อสู้ ซึ่งในความเป็นจริงการต่อสู้เหล่านี้ก็เพื่อแสวงหาความชอบธรรมในสังคมนั่นเอง แต่ในทางตรงข้ามคนกลุ่มใหญ่มักมองว่า สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาและต้องหาทางกำจัดให้หมดสิ้นไป

กรณีปัญหาความขัดแย้งทางวัฒนธรรมนี้ เกิดขึ้นจากความพยายามของรัฐบาลในอดีตที่จะผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ระหว่างวัฒนธรรมไทย (พุทธ) กับวัฒนธรรมอิสลามและวัฒนธรรมอื่นๆที่เป็นชนกลุ่มน้อย ไม่ว่าจะเชื้อชาติใด ศาสนาใด ให้มีวัฒนธรรมแบบเดียวกันหมดทั่วประเทศ หรือที่เรียกว่า “นโยบายการสร้างชาติ”แบบ“รัฐนิยม” ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม และนโยบายเหล่านี้ก็สร้างความเดือดร้อนให้กับมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้เป็นอย่างมาก จนเกิดการต่อต้านและกลายเป็นปัญหาความขัดแย้งที่สำคัญ

ความขัดแย้งในด้านวัฒนธรรมเกิดขึ้นมากเมื่อ จอมพลป.พิบูลสงครามได้จัดตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485

อิบรอฮีม ชุกรี ได้บันทึกปรากฏการณ์หลังการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติว่า เป็นการปกครองประเทศที่ใช้อำนาจรัฐ “บังคับ” ประชาชนมาก เช่น บังคับให้ทั้งหญิงและชายทุกคนแต่งกายแบบตะวันตกและต้องสวมหมวก ต้องรับประทานอาหารด้วยช้อนและส้อม และต้องนั่งรับประทานกับโต๊ะและเก้าอี้ ห้ามคนมลายูในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้แต่งกายแบบมลายู ห้ามใช้นามบุคคลเป็นภาษามลายูหรือภาษาอาหรับ ห้ามใช้ภาษามลายู และห้ามนับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นในสมัยนี้ได้ยกเลิกหน่วยงานต่างๆที่เป็นกิจกรรมทางศาสนาอิสลาม และบอกว่าศาสนาพุทธเท่านั้นที่เป็นศาสนาประจำชาติ ยิ่งกว่านั้นมีการนำพระพุทธรูปไปวางไว้ในโรงเรียนต่างๆในอำเภอสายบุรี และมีการบังคับให้นักเรียนกราบไหว้พระพุทธรูป ชาวราชการมุสลิมที่มีเพียงส่วนน้อยนั้นถูกบังคับให้เปลี่ยนชื่อตัวจากภาษามลายูหรือชื่ออาหรับให้เป็นภาษาไทย ส่วนตำแหน่งหน้าที่ราชการระดับสูงนั้นเป็นตำแหน่งต้องห้ามสำหรับมุสลิม²⁰

อันที่จริงลักษณะเด่นของศาสนาอิสลามนี้เป็นประเด็นที่รัฐควรจะนำมาทำความเข้าใจ เพราะความเป็นรัฐสมัยใหม่นั้นจะต้องทำความเข้าใจถึงการอยู่ร่วมกันด้วยความแตกต่างและปราศจากความแตกแยก เพราะข้อกำหนดหรือนโยบายต่างๆที่มีมายังประชาชนนั้น แม้ว่าจะเป็นนโยบายที่ดี

²⁰ รัตติยา สาและ, “ปัตตานี ดารุสสลาม (มลายู-อิสลาม ปตานี)สู่ความเป็น”จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส”ใน รัฐปัตตานี ใน “ศรีวิชัย” แก่นแก้วรัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์ (กรุงเทพฯ: พิษณุเวช พริ้นติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2547), หน้า 272.

แต่หากชาวมุสลิมไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้เนื่องจากขัดกับหลักการทางศาสนาก็เท่ากับว่าหลักรัฐธรรมนูญที่เปิดกว้างให้สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคนั้นไม่สามารถนำมาสู่การปฏิบัติได้จริง

และความไม่เข้าใจข้อแตกต่างของวิถีคิดตามแนวคิดอิสลามโดยเฉพาะความไม่เข้าใจนั้นตกอยู่กับผู้มีอำนาจแล้ว อาจก่อให้เกิดความรุนแรงในแง่ของการต่อต้านได้ ในกรณีนี้ อีรียูท บุนยุมิ วิเคราะห์ว่า "ความรู้สึกตื่นตัวอาจเกิดขึ้นในกลุ่มคนหนุ่มสาวเพื่อเรียกร้องเอกลักษณ์และสิทธิทางศาสนา วัฒนธรรมของตนเอง จนอาจถึงขั้นการเรียกร้องการมีรัฐอิสระของตัวเอง"²¹

แม้ว่าจังหวัดชายแดนภาคใต้มีมุสลิมอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ก็ยังมีชาวไทยพุทธหรือชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่ร่วมกันมานาน สังคมภาคใต้จึงมีลักษณะเป็นพหุสังคมที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงความเป็น "พวกเขา" "พวกเรา" ออกไปได้ แต่อย่างไรก็ตามความเป็นพวกเขาและพวกเราที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นก็มิใช่ปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดความรุนแรงขึ้นแต่อย่างใด ตรงกันข้ามบางครั้งจะพบได้ว่าชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมกลับให้ความช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี แม้จะมีเส้นแบ่งบางประการอยู่บ้างก็ตาม

สถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งเป็นความพยายามของผู้ไม่หวังดีที่มุ่งหวังจะให้เกิดความแตกแยกระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ โดยยกเอาประเด็นความต่างทางศาสนาทำให้เกิดความแตกแยก การสร้างสถานการณ์ให้เกิดความเสียหายกับกลุ่มบุคคลที่เป็นที่นับถือของแต่ละศาสนา และการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกันจากภาครัฐระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ กรณีนี้เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากการผลักดันจากภาครัฐให้เกิดความแตกแยกโดยไม่รู้ตัว

อย่างไรก็ตามปัญหาภายในสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดจากกระบวนการผสมกลมกลืน(Assimilation)ระหว่างกลุ่มต่างๆในสังคมไม่สามารถทำให้เกิดการผสมกลมกลืนและผลของกระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมกลับกลายเป็นการสร้างปัญหาที่เกิดขึ้นในมุมมองของมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นประเด็นปัญหาภายในที่ทำให้เกิดการจัดการในแง่ของกระบวนการปลูกฝัง (Socialization) หรือกระบวนการทางสังคม (Social Movement) ในรูปแบบต่างๆ เช่น การศึกษา การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรเพื่อดำรงความเป็นมุสลิมในแบบที่ถูกต้องเพื่อมิให้คล้อยตามวัฒนธรรมอื่นๆที่ได้มาจากวัฒนธรรมแบบอิสลาม

²¹ อีรียูท บุนยุมิ, "เสนอ ดับไฟใต้ ปรับแนวคิดประเทคนิยม." มติชน (10 พฤษภาคม 25 47) : 2.

3. เชื้อชาติ และความเป็น "ชนกลุ่มน้อย"

จากประวัติศาสตร์ของดินแดนลังกาสูกะ ซึ่งหมายถึงจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น ทำให้พวกเขา มีความเชื่อมั่นในเชื้อชาติมลายูที่มีมานานอย่างเหนียวแน่น แม้กระทั่งถึงปัจจุบันก็มักจะเรียกตนเอง ว่า "คนมลายู" หรือคนไทยมลายู หรือเรียกเป็นภาษาท้องถิ่นว่า "ออแก นนายู" ซึ่งหมายถึงผู้ที่สืบเชื้อ สายมลายูและนับถือศาสนาอิสลาม และมักเรียกคนไทยทั่วไปว่า "ออแก ซีแย" ซึ่งหมายถึง คนไทยที่ นับถือศาสนาพุทธ อันมาจากคำว่าคนสยามนั่นเอง

ความเข้าใจว่า "สยาม" หรือ "ไทย" ยังผูกขาดกับคนรุ่นเก่า(แก่)อีกหลายคนที่อยู่ในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้ การให้ความหมายคำว่า "ไทย" หรือ "สยาม" และ "มลายู" ถือได้ว่าเป็น สาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้คนทั้งสองฝ่าย (ทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิม) ผิดใจกัน และเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองบางฝ่ายในการที่จะเปลี่ยนแปลงให้คนมุสลิมเป็นคนไทยตามความหมายของ รัฐบาลในอดีตได้²²

และในความเป็นกลุ่มชนที่มีลักษณะเฉพาะในเรื่องของวัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีนี้เอง คำว่า "ชาติพันธุ์" จึงถูกนำมาใช้ในแง่ของอัตลักษณ์กลุ่มซึ่งเป็น ลักษณะร่วมโดยอาศัยสัญลักษณ์บางอย่าง อัตลักษณ์ของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นก็ถูก แสดงออกมาภายใต้ความเป็นชาติพันธุ์มลายู ด้วยการแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม และและความเชื่อ คือศาสนาอิสลามนั่นเอง

ความเป็นชาติพันธุ์มลายูทำให้ถูกมองว่าเป็นชนกลุ่มน้อยเพราะคำว่า "ชนกลุ่มน้อย" หมายถึง กลุ่มที่มีเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อแตกต่าง ไปจากชนส่วนใหญ่ของประเทศ ด้วยเหตุนี้เองจึงเป็นส่วนหนึ่งของที่มาแห่งปัญหาเพราะความ หลากหลายที่พยายามถูกทำให้เหมือนกันกับคนส่วนใหญ่ในประเทศมาเป็นเวลานานภายใต้แนวคิด ความเป็น "ชาตินิยม" หรือ "รัฐนิยม" ดังนั้นความพยายามที่จะเข้าไปเปลี่ยนแปลงสังคมมุสลิมใน จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อสนองนโยบายชาตินิยมซึ่งถูกนำมาให้เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธโดยตรง ทำให้กระบวนการผสมกลมกลืนตามนโยบายชาตินิยมไม่อาจเป็นไปได้

การบังคับให้เปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่หรือพยายามสร้างความรู้สึกเป็นอื่นนั้นทำให้เกิด ปัญหาและนำมาซึ่งความตระหนักในเรื่องเชื้อชาติสำหรับผู้นำประเทศนับแต่อดีต จากบันทึกคำ ปราศรัยของ มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น (เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2519

²² รัตติยา สาและ , "ปัตตานี ดารุสสะลาม (มลายู-อิสลาม ปตานี)สู่ความเป็น"จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส"ในรัฐ ปัตตานีใน"ศรีวิชัย" แก่แก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์ (กรุงเทพฯ:พิมเนศ พรินติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด,2547), หน้า 266.

หลังเหตุการณ์ประท้วงที่จังหวัดปัตตานี ที่ยึดเชื้อเป็นแรมเดือนตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2518 ถึงต้นปี พ.ศ. 2519) มีดังนี้²³

“การแก้ปัญหาสามจังหวัดภาคใต้คิดอย่างไรก็ไม่ออก เพราะเราหลอกว่าเขาเป็นคนไทย ซึ่งที่จริงเขาเป็นมลายู ตัวที่เป็นปัญหาคือเราหลอกว่าเขาเป็นคนไทย.....

อย่าบังคับให้เขาเป็นคนไทย ส่งเสริมให้เขาเป็นตัวของเขา รักษาเอกลักษณ์(Identity) ชนมลายูไว้ แต่ไม่ให้สิทธิเหนือคนที่นับถือศาสนาพุทธซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดนี้ ที่เราดำเนินงานผ่านมาเริ่มต้นก็ผิดแล้ว คือ “บอกว่าแขกเป็นไทย” การให้เขาพูดภาษาไทยจึงยากมาก”

แม้ว่าปัจจุบันสังคมชาวมลายูมุสลิม จะมีการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับกลุ่มคนอื่นๆมากขึ้น และแม้ว่ากาลเวลาได้ผ่านล่วงเลยไปนานสักเพียงใดก็ตาม แต่ก็ไม่อาจลบล้างความรู้สึกนึกคิดในเรื่องราวชาติพันธุ์ของตนออกไปได้ทั้งหมด ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าชาวมลายูเองก็มีความเป็นชาตินิยมอยู่ในตัวเองเหมือนกัน ทั้งนี้เพราะถูกแบ่งออกจากความเป็นไทยมาตั้งแต่ต้นด้วยการใช้คำเรียกขานในแบบต่างๆ เช่น “แขกหัวเมือง” หรือ “พวกแขกมลายู” ทำให้เกิดความพยายามที่จะแสดงตัวตนที่ชัดเจนออกมาภายใต้สิ่งที่เรียกว่า อัตลักษณ์ เพื่อสร้างความเป็นหมู่เหล่าและเพื่อสร้างเงื่อนไขในการต่อรองทางสังคม

อย่างไรก็ตามความเข้าใจในความแตกต่างได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นตลอดไป จนถึงความเข้าใจความหมายของคำว่า “คนไทย” ก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย อันที่จริงลักษณะความหลากหลายมีจุดแข็งหลายด้าน เช่น เป็นที่มาของพลังความคิดสร้างสรรค์ (creativity) การยืดหยุ่นอดกลั้น ปรบขัน และเป็นที่มาของคุณค่าเพิ่มในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง อย่างไรก็ตาม พหุนิยมก็เป็นภาระที่หนักอึ้งในทางสังคมและการเมืองที่จะต้องยอมรับค่านิยมใหม่ๆที่อดกลั้น เปิดกว้างอาศัยการปรึกษาหารือมากกว่าการใช้อำนาจในการแก้ปัญหาและการจัดการ²⁴

4. ภาษา

ภาษาที่มุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ใช้กันอยู่โดยทั่วไปคือ ภาษามาเลย์ หรือภาษามลายูท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ที่เด่นชัดได้อีกประการหนึ่งนอกเหนือจากวัฒนธรรมด้านอื่นๆ เนื่องจากภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความรู้สึกนึกคิด ทักษะคติ แบบแผนวิถีชีวิต ความเชื่อและจารีตประเพณีของคนในแต่ละท้องถิ่นให้หล่อหลอมรวมเข้าด้วยกันจนเป็นวัฒนธรรมเฉพาะ

²³ รัตติยา สาและ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัด ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส(กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.,2544), หน้า 60.

²⁴ ธีรยุทธ บุญมี. ชาตินิยมและหลังชาตินิยม (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์สายธาร,2546).หน้า111.

โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับภาษาและชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ ดังนี้²⁵

1. ภาษามาเลย์ท้องถิ่น เป็นสมบัติของสังคมไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ แต่ภาษามาเลย์ท้องถิ่นที่ชาวสี่จังหวัดภาคใต้พูดในปัจจุบันก็ได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยอยู่มาก แต่ถือว่าโครงสร้างทางภาษาที่ใช้ในสี่จังหวัดภาคใต้ทั้งหมดคือ โครงสร้างของภาษามาเลย์ ปัญหาที่เกิดขึ้นทางภาษานั้นในอดีตมีอยู่มาก เพราะชาวมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ในอดีตไม่นิยมพูดภาษาไทย ไม่สามารถเขียนและพูดภาษาไทยได้ ทำให้ระดับความสัมพันธ์ต่อคนศาสนาอื่นค่อนข้างห่างเหิน ความไม่ไว้วางใจต่อกันย่อมเกิดขึ้นได้ง่าย โดยเฉพาะระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

2. ภาษามาเลย์กับศาสนาอิสลาม ภาษามาเลย์ได้กลายเป็นภาษาของคนที่นับถือศาสนาอิสลามในสี่จังหวัดภาคใต้ เนื่องจากประชาชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามโดยใช้ภาษามาเลย์เป็นสื่อ หรือตำรับตำราก็ใช้ภาษามาเลย์ทั้งสิ้น ดังนั้นเมื่อรัฐบาลมีความพยายามที่จะสร้างแนวคิดชาตินิยมไทย พยายามทำให้มีความรู้สึกว่าเป็นคนไทย ด้วยการกำหนดให้มีการเรียนการสอนเป็นภาษาไทยในโรงเรียน หรือการสั่งปิดโรงเรียนปอเนาะที่ใช้ในการสอนศาสนาและมีการเรียนการสอนเป็นภาษามาเลย์ ในช่วงสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ปัญหาเหล่านี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของที่มาแห่งความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้

3. ภาษากับมนุษยสัมพันธ์ ในอดีตการประกอบธุรกิจ มีความจำเป็นที่กลุ่มพ่อค้าจะต้องเรียนรู้ภาษาท้องถิ่น เพื่อใช้ในการสื่อสารทางการค้า นอกจากนี้ในอีกด้านหนึ่งก็ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้ภาษามาเลย์ให้ได้คล่องแคล่ว คือ บรรดาเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งโดยหน้าที่แล้วจะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่อยู่เสมอ การไม่เรียนรู้ภาษาก็ทำให้ไม่เข้าใจความต้องการระหว่างกัน และยากที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อประชาชนได้

ภาษาเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงกลุ่มเชื้อชาติได้ในระดับหนึ่งทีในอดีตสร้างความแตกต่างจนกลายเป็นความรู้สึกขัดแย้งระหว่างคนสองกลุ่มเป็นอย่างมากคือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ กับกลุ่มมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจกัน ทั้งในเรื่องภาษาและด้านวัฒนธรรม ความไม่เข้าใจกันกลายเป็นการสร้างระยะห่างทางสังคม (Social distance) ที่ก่อให้เกิดความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันและกลายเป็นปัญหาความขัดแย้งในที่สุด

ในปัจจุบันช่องว่างที่เกิดขึ้นเนื่องจากความไม่เข้าใจภาษาลดน้อยลง เพราะชาวมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้มีกระบวนการปรับตัวอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดย

²⁵ อารง สุทธาศาสตร์. ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้ (กรุงเทพฯ: กุญแจสยามการพิมพ์, 2519), หน้า 145-150.

ผ่านกระบวนการทางการศึกษา ระบบการสื่อสารมวลชนที่ทันสมัยทำให้มีความเชื่อมโยงกับสังคมอื่น ๆ มากยิ่งขึ้น หรือแม้กระทั่งระบบเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงก็ส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนในเรื่องการใช้ภาษาของมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้ ทำให้มีการใช้ภาษาไทยกันอย่างกว้างขวาง แต่แม้ว่าอย่างไรก็ตามพวกเขาก็มักจะใช้ภาษามลายูในการพูดคุยระหว่างกันอยู่และเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าพวกเขาพยายามที่จะธำรงรักษาเอกลักษณ์ทางภาษาของตนเองไว้อย่างเหนียวแน่น

5. การปกครอง

ปัญหาทางการเมืองในสี่จังหวัดภาคใต้เป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน จากปัญหาในระดับภูมิภาคในอดีต เริ่มมีแนวโน้มว่าจะเป็นปัญหาในระดับโลก เพราะมีความหวังวิตกว่าปัญหานี้จะขยายตัวและนำไปสู่ปัญหาการก่อการร้าย ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่ทุกๆ ประเทศในโลกล้วนแล้วแต่ให้ความสำคัญ แต่มีความหวังวิตกเกี่ยวกับปัญหาการก่อการร้ายเป็นอย่างมาก

เพื่อให้เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นในสี่จังหวัดภาคใต้นั้น จะต้องมองย้อนไปสู่อดีตเพื่อให้เข้าใจปัญหาในปัจจุบันได้ดียิ่งขึ้น ดังนี้คือ

5.1 นโยบายทางการเมือง

ในข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ปรากฏว่าชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ มิได้มีการอพยพเข้ามาในประเทศไทย แต่ได้อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นมาตั้งแต่สมัยอดีตกาล และนอกจากนี้มุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้เชื่อว่าตนสืบเชื้อสายมาจากชาวมลายู ทำให้เกิดความรู้สึกที่ตนไม่ใช่คนไทยและจากจุดนี้เองทำให้ประเทศไทยเกรงกลัวว่าจะเกิดปัญหาการแตกแยกและความต้องการที่จะแยกตัวออกไปจากประเทศไทย จึงมีเหตุให้เกิดนโยบายทางการเมืองที่มุ่งหวังจะให้เกิดการผสมกลมกลืนวัฒนธรรมของมุสลิมและชนกลุ่มน้อยต่างๆ เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพทางสังคมและวัฒนธรรมและการพยายามสร้างความสำนึกในการเป็นไทยทั้งโดยสัญชาติและเชื้อชาติ ซึ่งหากพิจารณาในแง่ของนโยบายของชาติแล้วจะเห็นได้ว่ามีมาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา โดยพิจารณาได้จากนโยบายดังต่อไปนี้

- กฎข้อบังคับสำหรับการปกครองบริเวณ 7 หัวเมือง ร.ศ. 120

กล่าวถึงกฎหมายเกี่ยวกับครอบครัวและมรดก ในปี พ.ศ. 2486 ในสมัยรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม รัฐบาลในสมัยนั้นได้ยกเลิกกฎหมายอิสลามเกี่ยวกับครอบครัวและมรดกที่ใช้กันอยู่ในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้และกำหนดให้ใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 และบรรพ 6 บังคับ เป็นเวลา 12 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2472 ถึง พ.ศ. 2484 แต่ต่อมาเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสงบลงก็ได้มีการนำเอากฎหมายอิสลามกลับมาใช้อีก โดยตราเป็นกฎหมายชื่อ "พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489"

แม้ว่าในที่สุดแล้วจะมีการเปลี่ยนแปลงมาใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกก็ตาม แต่ในช่วงระยะเวลาที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปใช้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 และบรรพ 6 นั้นก็สร้างความเดือดร้อนให้กับชาวมุสลิมเป็นอย่างมาก เพราะการตัดสินใจเกี่ยวกับคดีความในเรื่องครอบครัวและมรดกจะต้องเป็นไปตามกฎหมายอิสลามหรือข้อกำหนดซึ่งมาจากตัวบทในพระคัมภีร์ อัลกุรอานอันเป็นหลักกฎหมายและธรรมนูญแห่งชีวิต เมื่อไม่อาจทำให้ถูกต้องตามหลักการที่กำหนดไว้ได้ อาจหมายถึงความไม่ถูกต้องซึ่งจะแปรสภาพกลายเป็นเรื่องของความยุติธรรมทางศาสนาและบาปบุญคุณโทษที่จะต้องยึดถืออย่างเคร่งครัด

ดังนั้นมุสลิมจึงไม่อาจยึดกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาเป็นแนวทางในการพิจารณาได้ จึงต้องหันไปพึ่งการตัดสินของอิหม่ามในชุมชนซึ่งเป็นหัวหน้ามัศยิดภายในชุมชนหรือถ้าหากไม่อาจไกล่เกลี่ยกันได้ คู่กรณีอาจตกลงกันไปขอคำตัดสินจากกอฎี²⁶ ในศาลศาสนาของรัฐมลายูซึ่งเป็นรัฐที่ตกอยู่ภายใต้อาณานิคมของอังกฤษ²⁷

- หลักรัฐประศาสนนโยบายของรัชกาลที่ 6

คือแนวทางปฏิบัติราชการที่วางไว้สำหรับมณฑลปัตตานี ที่ต้องการให้เกิดความสมานฉันท์เข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองกับชาวไทยมุสลิม ที่พยายามที่จะให้เกิดความรู้สึกเป็นคนไทยและเป็นพวกพ้องเดียวกัน

- มติคณะรัฐมนตรี

เป็นความพยายามของรัฐบาลที่จะผสมกลมกลืนชาวไทยมุสลิมทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของมติคณะรัฐมนตรี เช่น การจัดตั้งนิคมสร้างตนเองพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนที่มีได้นับถือศาสนาอิสลามจากภาคต่างๆ ได้อพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐานทำกินในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยให้เหตุผลว่าเป็นการขยายเนื้อที่ทำการเพาะปลูก ซึ่งจะเพิ่มปริมาณผลผลิตทางการเกษตรไทยส่วนรวม และเป็นการแก้ปัญหาการขาดดุลระหว่างราษฎรที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามให้มีดุลยภาพที่ใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตามในมุมมองของมุสลิมกลับมองเรื่องนโยบายนิคมสร้างตนเองว่าเป็นความพยายามที่จะ "กลืนชาติ" ของพวกเขา และพยายามที่จะต่อต้านอยู่ตลอดเวลา²⁸

²⁶ กอฎีคือตำแหน่งผู้พิพากษาที่ว่าด้วยครอบครัวและมรดกของชาวมุสลิมซึ่งถูกเลือกโดยอิหม่ามหรือแต่งตั้งโดยผู้ปกครองที่เป็นมุสลิม คำตัดสินของกอฎีถือเป็นสิ่งที่ชาวมุสลิมต้องยอมรับ

²⁷ เจลินเกียริติ ชุนทองเพชร, "การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของนายฮะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ.2482-2497," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2519), หน้า 34.

²⁸ สุรินทร์ พิศสุวรรณ, "ผู้นำความขัดแย้งและความรุนแรง," วารสารธรรมิกล 21 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2543): 4.

นโยบาย "รัฐนิยม" ในสมัยจอมพล.พิบูลสงคราม

การศึกษาของ เอลิมเกียรติ ชุนทองเพชร ในวิทยานิพนธ์เรื่อง การต่อต้านนโยบายรัฐบาลใน สี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ. 2482-2497 ว่าสาเหตุหนึ่งของการต่อต้านนโยบายรัฐบาลในสี่จังหวัดภาคใต้ ซึ่งสร้างปัญหาความขัดแย้งมาตั้งแต่อดีตและมีผลกระทบมาจนถึงปัจจุบัน เกิดจากความไม่พอใจนโยบายสร้างชาติของผู้นำประเทศไทย ซึ่งเริ่มต้นเมื่อจอมพล.พิบูลสงคราม (ในสมัยนั้นเป็นพันเอกหลวงพิบูลสงคราม) เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ.2481 โดยนโยบายชาตินิยมนี้มีขึ้นเพื่อต้องการที่จะนำประเทศไทยเข้าสู่ระดับของนานาชาติประเทศทั่วโลก และให้ความสำคัญกับเชื้อชาติไทย ซึ่งเป็นจุดเน้นความแตกต่างทางเชื้อชาติให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยได้มีการประกาศใช้รัฐนิยมฉบับแรกที่ว่าด้วย "ใช้ชื่อประเทศ, ประชาชน และสัญชาติ" เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2482 จากจุดนี้เองทำให้ความรู้สึกแตกแยกเริ่มมีมากขึ้นจากเดิมที่ชาวมลายูมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้มีความรู้สึกว่าตนไม่ใช่คนไทย รวมทั้งการที่มีชนบทร่วมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ภาษา และศาสนาที่แตกต่างกันจากคนไทยส่วนใหญ่ในประเทศ ด้วยนโยบายชาตินิยมในสมัยรัฐบาลจอมพล.พิบูลสงคราม ประกาศใช้ทั้งหมดรวม 12 ฉบับ ดังนี้²⁹

ฉบับที่ 1 เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชนและสัญชาติ

ฉบับที่ 2 เรื่องการป้องกันภัยที่จะเกิดแก่ชาติ

ฉบับที่ 3 เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย

ฉบับที่ 4 เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี

ฉบับที่ 5 เรื่องการให้ชาวไทยใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย

ฉบับที่ 6 เรื่องทำนองและเนื้อเพลงชาติ

ฉบับที่ 7 เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติเพลงสรรเสริญพระบารมี

ฉบับที่ 8 เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี

ฉบับที่ 9 เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมือง

ฉบับที่ 10 เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย

ฉบับที่ 11 เรื่องกิจประจำวันของคนไทย

ฉบับที่ 12 เรื่องการช่วยเหลือเด็กและคนชราหรือคนทุพพลภาพ

²⁹ เอลิมเกียรติ ชุนทองเพชร, "การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ.2482-2497," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2519), หน้า 25-26.

กระแสแห่งความไม่พอใจมิได้เกิดขึ้นทันทีทันใด แต่ค่อยๆสะสมเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งถึงนโยบายทางวัฒนธรรมต่างๆที่ประกาศใช้เริ่มมีผลบังคับอย่างจริงจังเมื่อได้มีการจัดตั้ง สภาวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นมาตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยหลายประการ รวมทั้งสี่จังหวัดชายแดนภาคได้ด้วย

ประเด็นสำคัญที่ดูเหมือนจะก่อให้เกิดความขัดแย้งมากที่สุดคือผลกระทบที่เกิดจากความ ต้องการเปลี่ยนแปลงในด้านการแต่งกายให้เป็นตะวันตกและสภาพความเป็นอยู่ ที่ขัดกับหลักความ เชื่อทางศาสนาอันไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เช่น ในด้านการแต่งกายได้มีการห้ามมิให้สตรีมุสลิมใช้ ผ้าคลุมศีรษะและห้ามผู้ชายสวมหมวกแบบอิสลาม เป็นต้น ในการนี้รัฐบาลได้ใช้นโยบายต่างๆที่อาจ ถือได้ว่าเป็นวิธีการบีบบังคับให้ชาวมลายูมุสลิมต้องปฏิบัติตาม เช่น หากมีการแต่งกายแบบเดิมหรือ นุ่งโสร่งมาติดต่อกษัตริย์จะไม่ให้ความสะดวกในการมาติดต่อกษัตริย์

วิธีการควบคุมดังกล่าวนี้วันจะเข้มข้นมากยิ่งขึ้นด้วยการใช้วิธีการต่างๆรวมทั้งการกำหนด บทลงโทษแก่ผู้ที่ฝ่าฝืนด้วย วิธีการดังกล่าวนี้นอกจากจะไม่ได้ผลแล้วยังสร้างความรู้สึกกดดันและ ต่อต้านขึ้นภายในใจของชาวมลายูเป็นอย่างมาก

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ของนายเฉลิมเกียรติ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่ปรากฏในเอกสารทางราชการ ซึ่งชาวมลายูเห็นว่ากรกระทำของข้าราชการเป็นการกดขี่ทารุณ เช่น “เครื่องแต่งตัวให้สวมหมวก สวม กระโปรง ให้ถอดโสร่ง พวกราษฎรไม่พอใจแต่เมื่อถูกบังคับก็จำต้องทำ มีการจับทำร้ายทุบตี ดึงมา โรงพัก ผู้หญิงโปกผ้าก็ดึงกระชากให้เห็น”

ความรู้สึกเป็นคนละพวกระหว่างข้าราชการท้องถิ่นกับประชาชนมีมาตั้งแต่อดีตจากพื้นฐาน ความไม่เข้าใจระหว่างกัน ประกอบกับการที่ข้าราชการต้องการที่จะทำไปเพื่อสนองนโยบายของ รัฐบาลให้ประสบความสำเร็จ โดยมีได้คำนึงถึงวิธีการที่เหมาะสมและความรู้สึกของประชาชน

นอกจากนั้นยังมีนโยบายที่เน้นความสำคัญของพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยให้เป็น เอกลักษณะประจำชาติที่สร้างความเดือดร้อนต่อชาวมลายูเป็นอย่างมากเช่น ห้ามเรียนคัมภีร์อัลกุรอาน และภาษามลายู ซึ่งเป็นการขัดกับหลักการปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนาของมุสลิม

ในปี พ.ศ. 2486 ความตึงเครียดเพิ่มมากขึ้นเมื่อรัฐบาลในสมัยจอมพลป.พิบูลสงคราม ได้ ประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 และบรรพ 6 ว่าด้วยครอบครัวและมรดกแทนที่ การใช้กฎหมายอิสลามซึ่งเคยใช้กันมาในศาลจังหวัดของสี่จังหวัดภาคใต้ และในเวลาต่อมาได้ ประกาศยกเลิกตำแหน่งตะโต๊ะยุติธรรมที่ตัดสินเฉพาะเรื่องครอบครัวและมรดกตามกฎหมายอิสลาม สร้างความเดือดร้อนให้กับชาวมลายูมุสลิมเป็นอย่างมาก เพราะสิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวข้องกับหลักการทางศาสนาทั้งสิ้น

นโยบายนี้เป็นเพียงบางส่วนของสิ่งที่สร้างความรู้สึกถูกบีบคั้นให้กับประชาชนที่มีเชื้อสายมลายู ทำให้พวกเขามีทัศนคติที่ไม่ดีต่อรัฐบาลไทยเรื่อยมา จากความรู้สึกที่สะสมมานานจนทำให้มีการต่อต้านทั้งในรูปแบบของการใช้ความรุนแรงและไม่ใช้ความรุนแรง

5.2 ปัญหาด้านการปกครองและผู้ปกครอง

จังหวัดชายแดนภาคใต้มีประชากรมากกว่าร้อยละ 70 เป็นมุสลิมเชื้อสายมลายูมีขนบธรรมเนียมและวิถีชีวิตที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในประเทศ จากลักษณะการปกครองของไทยที่รวมอำนาจศูนย์กลางอยู่ที่เมืองหลวง ทำให้ลักษณะความเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศถูกมองข้ามโดยยึดเอาชนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นมาตรฐาน ซึ่งนโยบายหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่ไม่ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของมุสลิมในภูมิภาคนี้ กลายเป็นช่องว่างระหว่างกลุ่มชนที่เป็นมุสลิมและกลุ่มชนชาวพุทธ และกับข้าราชการและรัฐบาลทุกยุคทุกสมัย และช่องว่างนี้ทำให้มุสลิมกลายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนมุสลิมกลายเป็นคนด้อยฐานะทางสังคม และถูกเอาเปรียบจากสังคม

การถูกละเลยจากศูนย์รวมอำนาจและนโยบายที่ผิดพลาดของรัฐในอดีตนำไปสู่การไม่ยอมรับอำนาจ ก่อให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มและขบวนการต่างๆ เพื่อเรียกร้องสิทธิเป็นเขตการปกครองตนเอง ภายใต้เหตุผลที่เชื่อว่า พื้นที่ในภูมิภาคแห่งนี้ตามประวัติศาสตร์คือรัฐอิสระ โดยการจัดตั้งกลุ่มหรือที่เรียกว่ากลุ่มขบวนการต่างๆ เรียกว่า ขบวนการแบ่งแยกดินแดน (ขบด.) มาเป็น ขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) โดยขบวนการเหล่านี้มีมาตั้งแต่ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์และปรากฏเด่นชัดในสมัยรัชกาลที่ 5 มีจุดเริ่มต้นการต่อสู้จากกลุ่มต่างๆ ดังนี้³⁰

1. BNPP	BERISAN NATIONAL PEMBEBASAN PATANI(หรือNLFP- NATIONAL LIBERATION FRONT OF PATTANI) :แนวร่วมปลดแอกแห่งชาติปัตตานี	
	ภายหลังเปลี่ยนมาเป็น BIPP	
2. PULO	PATTANI UNITED LIBERATION ORGANIZATION :องค์การปลดปล่อยรัฐปัตตานี	
3. BRN	BRN CONGRESS	} : แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปัตตานี
	BRN ULAMA	
	BRN CO-ORDINATE	

³⁰ จรัญ มะลูลีม, "ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้: ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา," มติชนสุดสัปดาห์ (10-16 มกราคม 2541) :41.

4. BERSATU BERISAN BERSATU KEMERDEKAN PATTANI :แนวร่วมเพื่อเอกราชปัตตานี

5. GMIP GERAKAN MUJAHIDIN ISLAM PATTANI : มุจาฮิดีนอิสลามปัตตานี

กระบวนการเกิดขึ้นของขบวนการแบ่งแยกดินแดนนั้นอาจถือได้ว่าเป็นเรื่องของอุดมการณ์ทางความคิดเพื่อต่อต้านอำนาจแห่งความไม่ชอบธรรมและความเป็นมาในทางประวัติศาสตร์ แต่ในปัจจุบันนี้ แนวคิดของขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่มีอุดมการณ์ในอดีตแทบจะไม่หลงเหลือให้เห็นอยู่อีกแล้ว แต่ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา นั้นจากงานวิจัยของ *ปริญญา อุดมทรัพย์* อดีตผู้ว่าจังหวัดนราธิวาส เรื่อง "ข้อค้นพบเพื่อทำความเข้าใจปัญหาพื้นฐานของจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส" พบว่า³¹

"ปัญหาความไม่สงบ ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในเรื่องการเรียกค่าคุ้มครอง เรียกค่าไถ่ มาจากยาเสพติดและชาวบ้านยากจน และตัวการก่อปัญหา คนในพื้นที่ระบุว่ามีอยู่ 3 กลุ่มคือ

1. กลุ่มอดีตโจรก่อการร้าย 3 จังหวัดภาคใต้ พุโล

2. กลุ่มแอบอ้าง

3. ชำราชกรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง นอกจากการให้การสนับสนุนว่าจ้างบุคคลในกลุ่มที่ 1 และ 2 ด้วยต้องการให้งบประมาณด้านความมั่นคงลงมาในหน่วยงานของตนเอง"

ข้อมูลที่ปรากฏข้างต้นทำให้เข้าใจได้ว่าขบวนการที่เป็นผู้รับจ้างการก่อความไม่สงบนั้นมิได้มีอุดมการณ์เดิมๆที่ต้องการแบ่งแยกดินแดนหลงเหลืออีกต่อไป นั่นหมายถึงการแปรสภาพเป็นโจรรับจ้างที่ปรากฏภายในคราบของขบวนการที่มีอยู่ในอดีต

นอกจากนี้รายงานวิจัยยังระบุด้วยว่าปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ส่วนหนึ่งเกิดจากขบวนการใส่ร้ายป้ายสีให้กับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ความเห็นแก่ได้ของกลุ่มคนเพียงน้อยนิด แต่กลับสร้างปัญหาหมาศาลให้เกิดขึ้นกับสังคม โดยเฉพาะภาพลักษณ์ในแง่ของความรุนแรงของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้และการถูกมองว่าเป็นตัวก่อปัญหาสังคม

³¹ ปริญญา อุดมทรัพย์, "ความจริงจากงานวิจัย โจรป้ายสีจุดไฟใต้," *ไทยรัฐ*, (10 พฤษภาคม 2547):3.

5.3 ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ

ความมีอคติที่เกิดขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอาจเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้ แม้กระทั่งถึงปัจจุบัน เพราะนโยบายต่างๆ ที่ถูกกำหนดไว้นั้นมิได้รับการปฏิบัติโดยชอบ กรณีเหตุการณ์เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2547 ที่มีสยิดกรือเซะและที่อื่นๆ จะเป็นเหตุการณ์ที่ถูกบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์อีกหน้าหนึ่ง เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อกลุ่มผู้กระทำความผิดในแง่ของความ "สมเหตุสมผล" และการนำเสนอ "ความจริง" ที่เกิดขึ้น

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2547 นี้ไม่ใช่เรื่องใหม่และเกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับเหตุการณ์ "ดุชงญอ" ที่เกิดขึ้นเมื่อปี 2491 ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม และเหตุการณ์อื่นๆ ที่ฝังรากลึกแห่งความรู้สึกเป็นคนละพวกให้ลึกลงไปยิ่งขึ้น นอกจากนี้สภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำๆ กันนี้เองที่ทำให้เห็นว่าวิสัยทัศน์ในการแก้ไขปัญหาและมุมมองทางความคิดที่มีต่อประชาชนที่ถูกเรียกว่า "ชนกลุ่มน้อย" นั้นไม่แปรเปลี่ยน

สภาพความหวาดกลัวของประชาชนในพื้นที่นั้น มิได้มีต่อสิ่งใดเลยนอกจากความเกรงกลัวต่ออำนาจที่มาจากเจ้าหน้าที่รัฐเหล่านั้น การใช้อำนาจเกินกว่าเหตุและอำนาจมืดจะเป็นสิ่งที่พบเจอได้เสมอทั้งในอดีตและปัจจุบัน หลายต่อหลายคนที่ไม่สามารถอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้ ต้องอพยพตั้งหลักปักฐานอยู่ต่างประเทศเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัว

ในด้านของผู้นำหรือผู้ปกครองอาจกล่าวได้ว่าชาตินักปกครองที่มีลักษณะเป็นผู้นำที่ดีและมีอุดมการณ์ รัฐบาลส่งข้าราชการระดับผู้นำไปปกครอง โดยคนเหล่านี้มิได้เป็นผู้ที่มีความเสียสละและจริงใจต่อประชาชน การใช้กำลังในการแก้ไขปัญหาหรือการปราบปรามผู้กระทำความผิดอย่างเด็ดขาดก็เป็นปัญหาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

ปัญหาที่เกิดจากการเอาเจ้าหน้าที่ที่ไม่เข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภาคใต้ และไม่เข้าใจสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไปทำหน้าที่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นเช่นนี้มานับตั้งแต่อดีต ทำให้เกิดสภาพความไม่ไว้วางใจระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐมากที่สุด

6. การศึกษา

พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีตถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางการศึกษาศาสนาระดับภูมิภาคมาก่อน ในอดีตเคยมีนักเรียนจากภูมิภาคต่างๆ มาเล่าเรียนกับสถาบันการศึกษาศาสนาหรือที่เรียกว่า "ปอเนาะ" เป็นอย่างมาก ปอเนาะมาจากคำว่า "pondok" ซึ่งแปลว่า กระถอม ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายตรงตัวหากพิจารณาในแง่ของสถาปัตยกรรมหรือโครงสร้าง เพราะปอเนาะมีลักษณะเป็น

กระท่อม ซึ่งผู้ที่ต้องการมาศึกษาศาสนาจะเป็นผู้ปลูกสร้างขึ้นมาเองแวดล้อมบ้านของโต๊ะครูผู้สอนศาสนา ในทางสังคมวิทยาปอเนาะ คือองค์กรทางสังคมที่ทำหน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมนั่นเอง³²

การเรียนการสอนในปอเนาะจะใช้ภาษามลายูและภาษาอาหรับเป็นหลัก แต่ในยุคสมัยหนึ่งด้วยนโยบายการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation Policy) มีข้อห้ามการเรียนภาษาอาหรับและให้ยกเลิกภาษามลายูในโรงเรียนรัฐบาล³³

และต่อมาได้ส่งเสริมให้โรงเรียนสอนศาสนาหรือปอเนาะแปรสภาพมาเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา ซึ่งเนื้อหาการเรียนการสอนจะประกอบไปด้วยวิชาสามัญและวิชาศาสนาอย่างเท่าๆกัน

แม้ว่าปัจจุบันสถาบันการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีอยู่หลากหลาย ทั้งสถาบันการศึกษาแบบปอเนาะ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และโรงเรียนสามัญทั่วไป แต่สถาบันปอเนาะ กลับเป็นจุดเด่นอันเนื่องมาจากประวัติศาสตร์ที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองเรื่องที่มีมานับแต่อดีตในด้านภาษาและวัฒนธรรม และศักยภาพในแง่ของทรัพยากรบุคคล อย่างไรก็ตามความเป็นจุดเด่นกลับกลายเป็นเสมือนปัญหาที่ถูกนำมาถกเถียง อันเนื่องมาจากความพยายามที่จะอธิบายการศึกษาระบบปอเนาะโดยถือเทียบเกณฑ์การศึกษาระบบโรงเรียน ทั้งๆที่การเรียนการสอนศาสนาในปอเนาะนั้นเป็นการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต และมีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้นกับหลักการทางศาสนาอันจะนำมาสู่การใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน³⁴

ปัญหาที่ภาครัฐตระหนักเกี่ยวกับสถาบันปอเนาะในแง่ของการประเมินผลและคุณภาพนั้น จึงไม่สามารถนำมาเทียบเคียงสถาบันการศึกษาในระบบโรงเรียนได้เช่นเดียวกัน เพราะการประเมินความสำเร็จนั้นส่วนหนึ่งต้องอยู่ที่ตัวผู้เรียนเอง ในส่วนของคนที่พอใจจะเรียนรู้ศาสนาเท่าที่จะดำเนินชีวิตเป็นมุสลิมที่ดี ก็อาจออกไปทำมาหากินเมื่อมีความรู้พอสมควรแล้ว หรือ "ความสำเร็จทางการศึกษา" เป็นสิ่งที่ผู้เรียนต้องมีส่วนอย่างมากในการประเมิน เพราะชีวิตของแต่ละคนไม่เหมือนกัน³⁵ จึงไม่สามารถประเมินเป็นมาตรฐานเดียวกันได้ทั้งหมด ดังนั้นการที่ภาครัฐมองเห็นว่าการเรียนการสอนในสถาบันปอเนาะเป็นจุดด้อยที่ต้องแก้ไชนั้น ส่วนหนึ่งจะต้องแก้ปัญหาความต้องการของประชาชนหรือชาวบ้านให้ถูกจุด การเข้าไปเปลี่ยนแปลงโดยปราศจากการศึกษาให้ต้องแท้ยอมนำมาสู่ปัญหาที่ซ้ำซาก เพราะความรู้สึกรักของประชาชนอาจดูเหมือนว่าภาครัฐต้องการเข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต

³² อารง สุทธาศาสตร์, ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดภาคใต้ (กรุงเทพฯ: กุศลยามการพิมพ์, 2519), หน้า 208

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 159.

³⁴ นิธิ เอียวศรีวงศ์, "ปอเนาะ," มติชนสุดสัปดาห์, (21-27 พฤษภาคม 2547):39.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, 39.

เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความภาคภูมิใจที่เคยมีมานับแต่อดีตของพวกเขาก็เป็นได้ ความเป็นจริงรัฐควรจะนำเอาจุดนี้เข้ามาสู่การพัฒนา มากกว่าการเข้าไปเปลี่ยนแปลงก็อาจจะเกิดประโยชน์สูงสุดของทั้งสองฝ่าย

นอกจากประเด็นปัญหาในเรื่องมุมมองของสถาบันการศึกษาปอเนาะแล้ว ปัญหาที่พบมากและต่อเนื่องคือ ปัญหาประชาชนไม่รู้หนังสือ หรืออาจกล่าวได้ว่าจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่ประชาชนด้อยการศึกษามากที่สุดแห่งหนึ่ง ทั้งๆที่พื้นที่แห่งนี้เคยเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาก่อน ปัญหาที่พบจากงานวิจัยของ *ปริญญญา อุดมทรัพย์* อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาส เรื่อง “ข้อค้นพบเพื่อทำความเข้าใจปัญหาพื้นฐานของจังหวัดปัตตานี ยะลานราธิวาส”³⁶ พบว่าในด้านการศึกษา เยาวชนประมาณ 70-80% ว่างาน ไม่มีงานทำ เนื่องจากส่วนหนึ่งไม่ได้เรียนหนังสือ อีกส่วนหนึ่งเรียนจบแค่ ป.6 และกลุ่มที่เรียนจบ ม.6 ไม่มีงานทำเพราะไม่มีความรู้ในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ยังพบว่า การศึกษาหลักสูตรไม่สอดคล้องกับการประกอบอาชีพในท้องถิ่น จบจากโรงเรียนสามัญประกอบอาชีพไม่ได้เรียนจบม.6 จากโรงเรียนสอนศาสนาที่ไม่มีการรองรับ ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขก็จะกลายเป็นปัญหาสังคมที่ต่อเนื่องและพัฒนากลายเป็นปัญหาด้านอื่นๆต่อไป

อย่างไรก็ตามมุมมองของปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ปัญหาทางด้านการศึกษาของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปในอีกรูปแบบหนึ่ง ภายหลังเหตุการณ์วินาศกรรม 11 กันยายน 2001 และพัฒนาไปจนกลายเป็นอีกประเด็นที่สร้างความหวาดวิตกให้กับคนทั่วโลก สถาบันการศึกษาศาสนากลายเป็นแหล่งที่ถูกจับตามองว่าเป็นแหล่งผลิตผู้ก่อการร้าย มีการเรียนการสอนเพื่อให้ใช้ความรุนแรง อันเป็นการบิดเบือนความเป็นจริงเกี่ยวกับศาสนาอิสลามทั้งสิ้น สถาบันปอเนาะที่เป็นเสมือนศูนย์กลางทางสังคมเพื่อการถ่ายทอดวัฒนธรรม (enculturation) และเผยแพร่ศาสนา กลับกลายเป็นสถานที่เพาะพันธุ์ความรุนแรงให้เกิดขึ้นกับประชากรมุสลิม

บรรดาโต๊ะครูหรือผู้นำศาสนาถูกนำไปโยงเกี่ยวกับขบวนการก่อการร้ายกลุ่มต่างๆ และเป็นผู้เลี่ยมสอนให้บรรดาเยาวชนนิยมการใช้ความรุนแรง ทั้งที่จริงแล้วโดยแก่นของศาสนาอิสลามปฏิเสธการใช้ความรุนแรงอย่างสิ้นเชิง

³⁶ ปริญญญา อุดมทรัพย์, “ความจริงจากงานวิจัย ไร่ป้ายสี่จุดไฟใต้,” *ไทยรัฐ*, (10 พฤษภาคม 2547):3.

7. เศรษฐกิจ

จังหวัดชายแดนภาคใต้มีปัญหาในด้านเศรษฐกิจมาช้านาน แต่มิใช่ประเด็นปัญหาสำคัญที่จะนำไปสู่การใช้ความรุนแรงได้แต่อย่างใด แต่ภาครัฐมีความพยายามที่จะทุ่มเทงบประมาณจำนวนมากมหาศาลเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เพราะเข้าใจว่าปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในภูมิภาคนี้เกิดจากความยากจนเป็นหลัก

แม้ว่าจะมีอาจปฏิเสธได้ว่า ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้จะประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอยู่มาก ซึ่งปัญหาความยากจนส่วนหนึ่งที่สรุปได้จากงานวิจัยพบว่าปัญหาความยากจนส่วนหนึ่งมาจากราคาคงผลผลิตทางการเกษตรราคาต่ำ ถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา ชาวบ้านไม่มีสิทธิ์ในที่ดินทำกินของตนเอง เพราะที่ดินทำกินทับซ้อนกับเขตป่าสงวนอุทยานแห่งชาติ ที่ดินทำกินไม่ได้รับการจัดสรรที่ดินจากภาครัฐอย่างเป็นธรรม เช่น ที่ราชพัสดุ ที่ดินสาธารณะ สปก. ป่าเสื่อมโทรม ฯลฯ รัฐจัดสรรให้ราษฎรแต่คนที่ได้รับกลับกลายเป็นเจ้าแก่ ผู้มีอำนาจอิทธิพล ที่ดินไม่ถึงคนจน³⁷ เป็นต้น

ความพยายามทุ่มเทงบประมาณจำนวนมากเพื่อนำมาแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นแนวทางการพัฒนาของรัฐไทยที่มุ่งไปสู่การพัฒนาแบบอุตสาหกรรมได้ “นำเข้า” ซึ่งหลายสิ่งหลายอย่างมายังชุมชนมุสลิม และชาวมุสลิมเองก็ต่อต้านแข็งขันด้วยความเคร่งครัดมาตลอด ไม่ว่าจะเป็นการเสพสุรา ยาเสพติด การค้าประเวณี สถานเริงรมย์ สภาพแวดล้อมทางโลกที่ขยายวงกว้างมากขึ้น และในที่สุดก็ได้ทำลายความเคร่งครัดของชาวมุสลิมจำนวนหนึ่งไปได้ ด้วยเหตุนี้ ยิ่งคนกลุ่มหนึ่งยิ่งได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาที่ว่ามากขึ้นเพียงใด ก็ยิ่งทำให้ชาวมุสลิมจำนวนมากรู้สึกขัดแย้งมากขึ้นเพียงนั้น³⁸

นอกจากนั้นนโยบายต่างๆที่รัฐสร้างขึ้นด้วยความต้องการที่จะยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เช่น กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา โครงการเชื้ออาหารทั้งหลาย ธนาคารประชาชน การแปลงสินทรัพย์เป็นทุน ซึ่งโครงการเหล่านี้มีประโยชน์ต่อประชาชนในระดับรากหญ้า แต่ก็ไปขัดกับหลักศาสนาอิสลามในเรื่องห้ามกินดอกเบี้ย บางคนที่ได้รับประโยชน์จากโครงการดังกล่าวก็รับด้วยความผินใจ³⁹

³⁷ เรื่องเดียวกัน: 3.

³⁸ วรศักดิ์ มหัทธโนบล. "รัฐไทยกับกรณีของเลือดที่กรือเซะ(3)." *มติชนสุดสัปดาห์* (11-17 มิ.ย. 47): 39.

³⁹ "มองวิกฤติได้ผ่านสายตาศร.อิสมาอีลลูลูชี จะปะกียา." *มติชนสุดสัปดาห์* (20-26 กุมภาพันธ์ 2547) : 28.

นโยบายต่างๆของรัฐที่จะให้ประโยชน์แก่ประชาชนนั้นไม่อาจเข้าถึงสารัตถะแห่งวิถีชีวิตของประชาชนได้อย่างแท้จริง อันเนื่องมาจากพื้นที่แห่งนี้ได้ชื่อว่าเป็นดินแดนแห่งศาสนาและวัฒนธรรม ดังนั้นนโยบายต่างๆที่มีมายังประชาชนนั้นจะต้องคำนึงถึงศาสนาและวัฒนธรรมเป็นหลัก

สรุปสถานการณ์โดยรวมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน

กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของโลกปัจจุบัน ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบใหม่ และทำให้มนุษย์ต้องศึกษาและแก้ไขปัญหาใหม่ๆที่เกิดขึ้นเหล่านั้นอยู่เสมอ ปัญหาที่พัฒนาขึ้นจากสังคมที่แปรเปลี่ยนบางครั้งอาจล้าลึกจนยากจะเยียวยาแก้ไข หรืออาจเป็นปัญหาใหม่ๆ ที่ส่งผลให้มนุษย์ต้องเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้นอยู่เสมอ เช่นเดียวกับปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทต่างๆ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาปัญหาเหล่านั้นเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และกระบวนการทัศน์ใหม่ เพื่อทำความเข้าใจปัญหาแบบใหม่ ซึ่งอาจนำมาสู่การแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง

ปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาที่ซับซ้อน ซึ่งจะต้องพิจารณาประกอบกันหลายมิติ ทั้งมิติทางสังคมวัฒนธรรม มิติด้านประวัติศาสตร์ มิติทางการเมือง จึงจะทำให้เข้าใจปัญหาในพื้นที่นี้ได้ดียิ่งขึ้น

มิติทางวัฒนธรรม จังหวัดชายแดนภาคใต้กับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ปัญหาทางวัฒนธรรมที่เคยเกิดขึ้นในพื้นที่นี้เปลี่ยนแปลงไป อาจบรรเทาเบาบางลงเนื่องด้วยกระบวนการสื่อสารไร้พรมแดนหรือการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีปัจจัยด้านเทคโนโลยีย่อให้โลกเล็กลง โดยในทางสังคมจิตวิทยาพบว่าปัญหาความไม่เข้าใจวิถีชีวิตของกันและกันระหว่างต่างวัฒนธรรมยังคงมีหลงเหลืออยู่ แต่ได้คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้นมาก⁴⁰ ทั้งนี้เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์นั้น มีการแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มเป็นพวก

และในขณะเดียวกันเพื่อมิให้การปฏิสัมพันธ์นั้นเป็นการกลืนทางวัฒนธรรม กลุ่มคนที่ได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความเข้าใจในศาสนาก็ได้พยายามรวมตัวกันเพื่อเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อปกป้องรักษาศาสนาและวัฒนธรรมของตนให้อยู่ภายใต้กรอบและกฎเกณฑ์ที่ถูกต้องมากขึ้น

มิติด้านประวัติศาสตร์ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ของคนในพื้นที่กับของรัฐนั้นยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ อย่างไรก็ตามความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของคนในพื้นที่นี้ก็ยังคงไม่แปรเปลี่ยน

⁴⁰ จรัญ มะลูลิม, "ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้: ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา," *มติชนสุดสัปดาห์* (10-16 มกราคม 2541): 41.

แต่ประเด็นที่อาจเป็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตคือกระบวนการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ในพื้นที่นี้ได้ถูกตัดทอนลงเนื่องจากสาเหตุหลายประการ

มิติด้านการเมือง ในปัจจุบันและในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และกลุ่มบุคคลที่ตกเป็นจำเลยยังคงเป็นกลุ่มโจรก่อการร้าย ซึ่งโดยข้อเท็จจริงที่มาของสถานการณ์ต่าง ๆ นั้นมาจาก องค์ประกอบ 4 ประการที่ถือเป็นจำเลยในสังคม ซึ่งได้แก่ นักการเมือง โจรก่อการร้าย เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้มีอิทธิพลในพื้นที่⁴¹

สภาพสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องได้รับความร่วมมือกันระหว่างสถาบันต่างๆ ในสังคมและประชาชนในพื้นที่ การทำความเข้าใจในความแตกต่างของมนุษย์และกลุ่มชน และการศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของกลุ่มชนต่างๆ ในแง่มานุษยวิทยานั้นนำมาสู่การทำความเข้าใจระเบียบวิถีชีวิต สภาพทางสังคมวัฒนธรรม แนวความคิด อันจะนำไปสู่การวางนโยบายที่ถูกต้องทางการเมืองปกครอง นอกจากนี้การเผยแพร่ลักษณะด้านต่างๆ ของกลุ่มชนหนึ่งๆ ซึ่งยังคงได้ชื่อว่าเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศ อาจนำมาสู่การทำความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างกลุ่มคนและการยอมรับซึ่งกันและกัน ช่องว่างที่มีอยู่ระหว่างกลุ่มต่างๆ นั้นอาจลดน้อยลงไป

⁴¹ เรื่องเดียวกัน : 41.